

בראשית יא יב נח

אונקלוס

וּמֵאֵתִים שָׁנָה וַיָּמָת תָּרַח בְּחָרָן : מֵאֵתָן וַחֲמִשׁ שָׁנִין וַיָּמָת
תָּרַח בְּחָרָן :
פ פ פ

קכ"ג, בללא"ל סימן, אכ"י יסכה לו"ס ס', ומטעירין רני עקרה כישע"י ס"י נד :

רש"י

לוט וסרי: (לז) וימת תרח בחרן. לאחר
שילא אברם מחרן ובא לארץ כנען והיה
סם יותר מס' שנים שהרי כתיב ואברם
בן חמש ושבעים שנה בלאתו מחרן ותרח
בן שבעים שנה היה כשנולד אברם הרי
קמ"ה לתרח כשילא אברם מחרן עדיין
נשארו משנותיו הרבה בה ולמה הקדים
הכתוב מיתתו של תרח ליציאתו של אברם
של מקום:

חסלת פרשת נח

אונקלוס

בראשית יב לך

יב וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-אַבְרָם לֵךְ-לָךְ
מֵאֶרֶץךָ וּמִמּוֹלֶדְתְּךָ וּמִבֵּית
יב וַיֹּאמֶר יי לאברם אייל
לך מארץך ומולדתך ומביתך

רש"י

אבן עזרא

א לך לך (א) השם צוה לאברהם ועודנו
באור בשדים [א] (ב) שיעזוב ארצו ומקום
מולדתו (ב) גם בית אביו, והשעם (ג) שידע
השם שתרח אחר שיצא ללכת אל ארץ כנען
ישב בחרן (ד) לא מת (ט) עד אחר ששים

קרני אור

[א] רש"י ז"ל פ"י לך לך להנאתך ולטובתך, ורמב"ן ז"ל
פ"י כי כן הוא משפט הלשון, וכן הנשם חלף
הלך לו" (שם"ש ב יא), ועיין גר"ס שהקשה על רמב"ן
ז"ל, ורמב"ן בתרומתו השווה פ"י הרמב"ן פס פ"י רש"י
ז"ל ואין כאן מחלוקת: [ב] וכן הוא בפס"ז (גר"א יב א)
הבאתי למעלה יא כט (הפס"ק קכד) וכן פ"י הרלב"ג:
[ג] ובב"ר פל"ט ז', וכן בילקוט (לך רמז סב) מביא שה"ר
לו לתרח לחיות עוד כ"ה שנים, שכן כתבו, א"ס
לפנין השכון עוד מתבקש לו ס"ה שנים, וכתבו המפרשים
כי זה הוא לדעת ר' נחמ"י (סס) שילא אברהם שתי פעמים,
זכה מס"ה שנים הוא מליאה ראשונה, שאז היה אברהם בן
שבעים שנה, ולדעת הרד"א ילא פעם אחת ולא יותר שיי"ש:

(א) וכן פ"י (למטה פ"ו) "אני ד' אשר הולאתיך מאור
כשדים" לעד כי פרשת לך לך נאמרה שם כאשר
פירשתי ויהיה פ"י. ויאמר ד' אל אברם וכבר אמר
לו קודם זאת מאור כשדים, ועל פיו ילא, ועיין ברמב"ן
שהשיג עליו ע"ז, והרד"ק פ"י ואפשר שבא אליו הדבור
פעם אחרת בחרן: (ב) לדעת הח' ז"ל מקום מולדתו
אור כשדים, ואמר לו השם לך לך מארצך וממולדתך
שהוא ארץ כשדים, ומבית אביו שהוא ארץ חרן, לפי
שכל זמן שאברהם הי' דר ביניהם לא היה יכול להשיג
האמת ולהגיע אל מעלות הנגלה, גם דעת רש"י ז"ל,
כי מולדתך היא אור כשדים, וככל זאת לא יסבור
בחרן בא לו הדבור, ויפרש לך לך התרחק עוד ולא
מבית אביו, כלומר התרחק עוד מאור כשדים ולא מבית אביו
כי יתכן שילא מארץ מולדתו שהוא אור כשדים ופירש
זאת כדי שיהיה אברהם לבדו נפרד מאביו ומאחיו ומכל
משפחתו, וכל אשר יתן לו השם אין לאחר חלק בו לא
אב ולא אח, ולא אחד ממשפחתם, ולזה היה הצווי ומבית
אביו (ה) פ"י כל תשוב אחר שמת אביו הלך מחרן
כמוכן מסדר המקראות וימת תרח בחרן ואח"כ איל לך לך
לך קודם לא קיים מצוות ד' שאל ומבית אביו, ולא הלך עד שמת, לוא ותרח לא מת וכו': (ו) ובמו שפירשתי למעלה (יא כט הערה
קכג

מקורי רש"י: בה) כ"ד פל"ט ז' (ב) ש"כ כג כ' (א) ר"ס קכ ז' (ב) תנחומא א' לך לך וכתנחומא ב' לך כש"י, כ"ד פל"ט ב'.

אונקלוס

בראשית יב לך פר 167

אֲבִיךָ אֶל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲרָאךָ :
 וְאָעֲשֶׂךָ לְגֹי גָדוֹל וְאֶבְרַכְךָ
 וְאֶגְדָּלְךָ שְׁמֶךָ וְהָיָה בְרָכָה :
 וְאֶבְרַכְךָ מִבְּרַכְיָה וּמִקְלָלָהּ אֲרָא
 וְנִבְרַכְוּ בְךָ כָּל מְשֻׁפָּחֵת הָאָדָמָה :

זמבית אביך לארעה די
 אחונך : וְאָעֲבַדְנָךְ לְעַם
 סָגִי וְאֶבְרַכְנָךְ וְאֶבְרַכְיָךְ שְׁמֶךָ
 וְהָיָה מְבָרַךְ : וְאֶבְרַכְךָ
 מִבְּרַכְךָ וּמִלְשֻׁטְךָ אֵילֹוֹת
 וְיִתְבָּרְכוּ בְּדִלְךָ כָּל

רש"י

אבן עזרא

הכתוב לא פירש שניו בצאתו מאור כשדים (ו)
 ואחר שאמר אשר אראך גלה לו הסוד (ח) [ד]
 כי בן כתוב ויצאו ללכת ארצה כנען (למטה כסוק ה)
 (ט) או יהי טעם אראך, הוא שאמר לו, "כי את כל
 הארץ אשר אתה רואה לך אתננה" (למטה יג
 טו) (י) : ב מברכך, רבים (יא) והו : ומקללה.

(ב) ואעשך לגוי גדול. לפי שהדרך גורמת
 לשלשה דברים ממעטת פריה ורביה וממעטת
 את הממון וממעטת את השם (ג) לכך הוזקק
 לשלשה ברכות הללו שהצטיחו על הבנים
 ועל הממון ועל השם (ס"א) וזהו ואגדלה
 שמך הריני מוסיף אות על שמך שעד

עכשיו שמך אצרכם מכאן ואילך אצרכם ואגדלה עולה רמ"ח כנגד אצרכיו של אדם
 (ד) ברש"י ישן : ואברכך. בממון (ה) : והיה ברכה. הברכות נתונות בדרך. עד עכשיו היו
 בידי ברכתי לאדם ונח ומעכשיו אתה תברך את אשר תחפון (ו). ד"א ואעשך לגוי גדול. זה
 שאומרים אלהי אברהם : ואברכך. זה שאומרים אלהי יצחק : ואגדלה שמך. זה שאומרים
 אלהי יעקב. יכול יהיו חותמין בכולם ת"ל והיה ברכה בך חותמין ולא בהם (ז) : מארצך.
 והלא כבר יצא משם עם אביו ובא עוד לחרן אלא כך אמר לו התרחק עוד משם
 ולא מבית אביך : אשר אראך. לא גלה לו הארץ מיד כדי לחבבה בעיניו ולתת לו שכר
 על כל דבור ודבור (ח) כיוצא בו (ט) את בנך את יחידך אשר אהבת את יצחק כיוצא בו (י)
 על אחד ההרים אשר אומר אליך כיוצא בו (יא) וקרא אליה את הקריאה אשר אנכי דובר
 אליך (יב) : (ג) ונברכו בך. יש אגדות רבות וזהו פשוטו אדם אומר לבנו תהא כאברהם וכן

יהל אור

קרני אור

[ד] ועל דעת רז"ל (ב"ר פ' לט, ט, ופ' נה ח) לא נילה
 לו הארץ מיד כדי לחבבה בעיניו ושהקב"ה מתהוה
 ומתלה בלדיקים (פ') שמייגטן בדברים ארוכים שיקו ויהלו
 להקב"ה כדי שיקבלו עליהם שכר, ואח"כ מגלה להם טעם
 הדבר, ולפיכך לא נילה לו הארץ שלא יחמוד אביו ואחיו
 ומשפחתו, כי היא ארץ עובד וקדושה לחרן, וכן פ'
 הרמב"ן ז"ל כי מה שאמר, ויצאו ללכת ארצה כנען לא
 להתייבב בה, כי עדיין לא ידע, כי על הארץ שהיא נלושה :
 [ה] ואונקלוס שהרגס מברכך בלשון יחיד להשוות בלשון
 עם ומלעטך, י"י אף כי בכתוב, הראשון
 הוא בלשון רבים, ופיין בס' אנכי ליון
 שתמה, א"כ היה ראוי בהפך להרגס גם מלעטך בלשון רבים,

קבץ וקרני אור הערה מד : (ז) ולפי דעת הסדר
 עולם פ"א וב"ר פ' לט הי' בן שבעים שנה : (ח) דעת
 הח' ז"ל, שמלת אראך ר"ל קודם נסעך, וכתב רנה"ו
 לפי שהשם הראשון ז"ל שנאמרה לו המלכה באור כשדים
 ועליו כתיב, ויצאו ללכת ארצה כנען שהוא ע"פ
 הדבור, הוצרך לפרש, אחר שאמר לו אל הארץ אשר
 אראך גלה לו הסוד :

(ט) ובטח נילה לו המקום, אך לא ידע הטובה היא
 אם רעה, וכל זה אמר לו האל להודיע חבתו
 של א"א שכל אלה הדברים קשים לאדם, והכל קיבל
 מאהבה לעשות רצון האל : (י) פ"י שיהי טעם אראך
 כפשוטו ממש שילך אל כל הארצות שיראה לו, וכן פ'
 הכנעני שהם ז' עממים, שכן נאמר, ואולך אותו בכל
 וא"כ יהיה אומרו כאן אל הארץ אשר אראך כאילו אמר שילך אל כל עיר ועיר שיראה לו, ולפי זה כאשר הראה
 לו כל הארץ כפונה וגבה הלך בכולה : (יא) שיהי רבים מברכיו, ומטיביו, כי יראו שברכת ד' בבית כל

מברכו

מקורי רש"י : ג) ב"ר פל"ט יא, שוח"ט ח מזמור כג שוח"ט ח מזמור כג. ד) ב"ר פל"ט יא, ח) ב"ר שם. ו) תנחומא א
 לך אות ד' בשא ט תנחומא ב לך אות ה, ב"ר פל"ט יא, במד"ר פ' יא ב, פסיקתא דר"כ פסיק' וזאת הברכה
 דף קאט א ובהערה סא שוח"ט מזמור א' י. ז) תנחומא א לך אות ד, תנחומא ב לך אות ה ב"ר פל"ט יא, במד"ר פ"א
 ב פסמים ק"ז ב. ח) וב"ר פ' נה, ז מוסיף, ועל כל פסיעה ופסיעה. ט) למטה כב ב. י) שם. יא) יונה ג ב.
 יב) ב"ר פל"ט ט.

אונקלוס

בראשית יב לך

פה 169

וַיַּעֲבֹר אַבְרָם בְּאַרְעָא וַיַּעֲבֹר אַבְרָם בְּאַרְעָא
 עַד אֶתֶר שָׁכֶם עַד מִישֹׁר מוֹרָה וַיִּכְנַעְנָהּ בֶּבֶן
 בְּאַרְעָא : וַיִּתְּנֵהּ לִי : וַיִּבְרָא יְהוָה אֶל־אַבְרָם

רש"י

אבן עזרא

ן אלון. כמו אלה (כ) והם עצים (מ), וי"א שדה (כ), כמו איל פארן (למטה יד ו) (כ): מורה. י"א שהוא מפרא בעל ברית אברהם (כ): ויתכן שהוא אחר (כ) ויהי אלון מורה שם מקום (כ): והכנעני או בארץ. יתכן שארץ כנען תפשה כנען מיד אחר (כ) ואם איננו כן (כ) יש לו עוד (כ) (כ) והמשביל ידום (כ): ויברא ד'. בדרך נבואה (כ) והמלה מבני נפעל (כ) והנהגה

קרני אור

בשם המודע בימיו, כי ימי אברהם עדיין לא נולד שכם, ואולי, אחר שכם לא אחר דשכם, נראה מזה כי לדעתו הוא שם המקום:

[א] עיין כס' מעשה ד' מעשה אבות פ"ג מה שכתב פ"ז, ועיין כס' מחברת ד' מכתב ג' ממכתבי גדל' מה שמביא מר"י החסיד פ"י על הפסוק הזה, ומה שר"י החסיד יגלה הסוד מה שבזון ה' ז"ל ומה בתמה גדל' פ"ז, ועיין בית האור לבקש ב ד' 129, ואמתי להביא פה מפירושי המפרשים הגדולים על הפ' הזה, רש"י ז"ל כי מתחלה היתה הארץ לבני שם, והכנעני או בעת ההיא היה הולך וכובש את א"י מזרעו של שם, הרמב"ן פ"י, והכנעני או בארץ, כי אברהם בא בארץ כנען ולא הראהו לו השם הארץ אשר יעדו ועבר עד מקום שכם, והכנעני הגוי המזרע והממזר או בארץ, ואברהם ירא ממנו, ולכן לא בנה מזבח לד', וכנולד במקום שכם בארון מורה נראה אליו השם ונתן לו הארץ וסרה יראתו, ואולי, וכנענאה כנן בארץ" וכוונתו שהכנעני היה ג"כ בארץ, אבל לא למעט" שעתה אינו בארץ, הדד"ק יפרש, מה שאמר לו בארץ לסודיע מעשה האל ורלונו לאוהביו, כי אברהם היה עובר בארץ עם מקנה רב מאוד, וה' רועים במדבר ארץ ככל מקום שהיה עובר שם, ובעל מקומות המדבר לא היו אומרים לו דבר, וזה היה דבר גדול ומעשה נס מאת האל, והסיר אברהם בזה, כי היה מקיים לו האל מה שיעדו האל בצרכה, רמב"ן פ"י, כי אין והכנעני על

קונה וכוונס: (ו) ויעבר אברם בארץ. כננס לתוכה: עד מקום שכם. להתפלל על בני יעקב כשיבאו להלחם לשכם: אלון מורה. היא שכם (י) הראהו הר גריזים והר עיבל שם קבלו ישראל שבועת התורה: והכנעני או בארץ. היה הולך וכובש את ארץ ישראל מזרעו של שם שבחלקו של שם נפלה כשחלק נח את הארץ לבניו (י) שנאמר (כ) ומלכי דק יהל אור

שכם, אם היה שכם שם עיר: (כ) וכן הוא דעת השכנים, והמתרגמים שאחריהם, שטעמו כטעם אלה (אייכע): (כא) וכן (ישע' ו יג) "כאלה כאלון" וכן (הושע ד יג) "תחת אלון ולבנה ואלה", אלון הוא מין עץ מסוג עץ האלה (אייכע), אלה הוא מין אילן גדול הקומה ורב הענפים, לד"ק הוא הנקרא (אייכע) וי"א שהוא הנקרא (עטרעצונטע) "תחת האלה אשר עס שכם" (למטה לה ד) "כאלה נוצלת עליה (ישע' א ל), והוא עץ העומד דורות" הרבה, והוא אלל בני קדם נזכר בסומני המקומות, כמו ההרים והנהרות: (כב) וכן פ"י רש"י ל, וכן ת"א ויוכ"ע "מישור": (כג) ות"א "מישור" ולד"ק גם שם נקרא כן ע"ש עץ איל גדול שהיה גדול שם: (כד) הנזכר (למטה יג יח, יד יג, יח א) והאלו האלה אברהם אהלו ושכן שם והוא אמורי: (כה) והוא כנעני (דבר' יא ל) ועיין שם בפ"י הח' ז"ל שכתב על "אלוני מורה" הוא הנזכר בימי אברהם", ואין מורה ממרא, כי ממרא בחברון כמ"ש (למטה יג יח): (כו) והוא סמוך לשכם וקרוב לירדן, ועיין ברמב"ן: (כז) כי מלת "אז" תורה על זמן מיוחד, פעם לשלול זמן המוקדם, ר"ל אז ולא קודם, ופעם לשלול זמן המאוחר ר"ל אז ולא עתה, וכאן לפי פ"י הח' ז"ל

בתחלת דבריו תשלול זמן המוקדם, וכן הוא לפי פ"י רש"י ז"ל שהיה הולך וכובש את א"י מזרעו של שם, ויהי פ"י "אז" ולא קודם, והעד לדעת רז"ל, ומלכי דק מלך שלם" (למטה יד יח) שאמרו (נדרים לב ב) שהוא שם בן נח, וא"כ ירושלים לא כבשה הכנעני עדיין, או כדעת הרד"א שלא נפלה ירושלים בידו, כי ביד מלכי דק היתה, וכן פ"י הרא"ש שהפ"י ממלת אז, אז ולא קודם: (כח) פ"י שלא בא מלת "אז" להודיענו שאז תפשה מיד אחר, אלא הפירוש הוא לשעבר, יהיה הפ"י קשה וסתום וראוי להעלימו, כי איך אמר ככאן מלת "אז", שמשמעו שאז היה זה, אבל עתה אינו זה, הלא משה כתב התורה, ובימיו היתה הארץ ביד הכנעני, והכנעני לא סר משם, כ"א אחרי מות משה כשכבשה יהושע, וע"ז אמר כי יש לו עוד: (כט) והסוד יבואר (דבר' א ב) בפ' אחד עשר יום: (ל) פ"י שמלת אז יש לומר ג"כ שפ"י אז ולא עתה, ואם תבין כך יש לך לידום: (לא) וכן פ"י הרמב"ן ז"ל, כי עד הנה לא נראה אליו השם ולא נתודע אליו במראה ולא במחזה, אבל נאמר לו לך לך מארצך בהלום הלילה, או ברוה"ק, וכן פ"י הרד"א כי מפני היות חרן חו"ל לא היה אפשר בתבוא לאברהם שמה נבואה גמורה, וכ"ש במדרגת מראה, אבל כשבא לארץ הקדושה המוכנת לקבלת הנבואה אז ר"ה מראות אלהים, ר"ל שהגיע למדרגת הנבואה, וכן פ"י הכ"י מה שלא נראה אליו ד' מיד כשאמר לו לך לך מארצך, לפי שאז היה עדיין בחו"ל כדעת הראב"ע, ובחז"ל אין שכינתו ית' נגלה וראיה מיונה, וא"כ לא נראה אליו שם ד' במראה כ"א קול דברים לבד היה שומע, ועיין מורה בפמ"כ מהחלק השני: (לב) ושרשו

ראש

מקרי רש"י: יח) סוטה לב, ת"י (יח) עיין פפרא קדושים אמת קבה וכן הוא במדרש אגדה. ב) למטה יד יח.

בראשית יב לך

אונקלוס

לְאָבְרָם וַאֲמַר לְבְנֶךָ אֶתֶּן
יָת אֲרָעָא דְאֲבָנָא תַּמָּן
מִדְּבַחַא קֳדָם יי דְּאַתְגַּלִּי
לָהּ : ה' וְאַסְתַּלַּק מִתַּמָּן
לְשׂוּרָא מִפְּדֻנְחָא לְבֵית אֱלֹ
וּפְרָם מִשְׁכָּנָה בֵּית אֱלֹ
מִמְעַרְבָא וְעַי מִפְּדִינְחָא
וּבְנָא תַּמָּן מִדְּבַחַא קֳדָם

וַיֹּאמֶר לְזַרְעֲךָ אֶתֶּן אֶת־הָאָרֶץ
הַזֹּאת וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ לַיהוָה
הַנִּרְאָה אֵלָיו: וַיַּעַתְק מִשְׁכָּנֵהוּ
מִקְדָּם לְבֵית־אֱלֹ וַיֵּט אֶהְלָה בֵּית־
אֱלֹ מִיָּם וְהָעֵי מִקְדָּם וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ

רש"י

אבן עזרא

מלך שלם לפיכך ויאמר אל אברהם לזרעך
אתן את הארץ הזאת עתיד אני להחזירה
לזרעך שהם מזרעו של שם: (ז) ויבן
שם מזבח. על צורת הזרע ועל צורת
א"י כא: (ח) ויעתק משם. אהלו: מקדש לבית
אל. במזרח של בית אל נמצאת בית אל
במערבו הוא שג' בית אל מים: אהלה.
אהלה כתיב בתחלה נטע את אהל אשתו
נתנבא שעתידיו בציו להכשל שם על עון

יהל אור

"ראה": (לג) היו"ד בצירי: (לד) היו"ד וירא בצירי
להשלים הדגש הראוי להיות כפ"פ לחסרון נ"ן
נפעל, ולפי שהרי"ש לא תקבל דגש, נתחבר אל החיר"ק
שבאות אית"ן ונעשה צירי, והיה ראוי להיות וירא
ונפלה ה"א השרש לפי "שלא תנוח אחרי הסג"ל"
שהיא ת"ק, רק בהיות הנגינה תחתיה, וכאן שבה
הנגינה להיות מלעיל, בעבור הוי"ו המהפכת העתיד
לעבר (רש"ד): (לה) בינוני מבנין נפעל, והוא תאר
כדרך הבינוני: (לו) ופי' שם הח' ז"ל עבר מבנין
נפעל, וראית הח' פה רק על בנין נפעל: (לז) ר"ל
מבנין הפעיל, כי המדקדקים קראוהו לבנין הפעיל
בנין הכבד הנוסף, ועיין למעלה (א, ח, הערה כט):
(לה) פועל יוצא נקרא אם יש שני גופים עושה ומקבל
הפעולה, כמו ראובן אכל את הלחם, וכן שמה, כתב,
וכן מלת ויעתק מבנין הפעיל, בעבור שהיו"ד ממלת
ויעתק היא בפתח: (לט) ר"ל בעבור שהיו"ד אית"ן
הוא בסגול שהיא מבנין הקל, ופועל עומד נקרא,
אם יש רק גוף עושה הפעולה, ולא גוף מקבל הפעולה,
וכן ויעתק לור ממקומו נעתק מעלמו: (מ) פי'
העתיק אהלה, וכן פי' רש"י ז"ל ויעתק משם אהלה:
(מא) דעת הח' ז"ל לתת טעם איך נוכל לומר שמלת
אהלה הוא הפעול של ויעתק, הלא מלת ויעתק
בנתיים, וע"ז אמר וגם הוא פעול ויט", ר"ל הפעול
של אהלה, הוא ג"כ הפעול של ויט, ר"ל שעשה שני
פעולות, שם אהלה, שהעתיק אהלו ונטה אותו במקום
אחר: (מב) העתיק ועקר אהלו ונטה:

[יא] ולפי שפעל העתק מורה על עקירת דבר מיסודו והנחתו
בזקום אחר, לכן נשתמש על המעתיק דברים מגוף הספר של הכותב אל ספר אחר, כאלו הסופר עוקר הכתיבה
ממקומה ונותנה במקום אחר, ואעפ"י שדברי הספר הראשון אינם נעתיקים ממנו, הרי הסופר כאילו הוא מעתיק אותם.
אשר

הנעלם בין היו"ד והרי"ש (ג) תחת הדגש,
הראוי להיות ברי"ש להתבלע נ"ן נפעל (ז):
הנראה אליו, שם התואר מהבנין הנוכח (כ)
וכמוהו, ואשר היה נעשה" (נחמיה ה יח) (ז):
ח ויעתק. מהבנין הכבד הנוסף (ז) והוא פועל
יוצא (ח) [ז]: כי "ויעתק צור ממקומו" (איוב
יח ד) עומד (ט) והפעול אהלה (ט) וגם הוא
פעול ויט (מא) וטעם ויעתק ויטע (מא) [יא], והגוף
נעלם אחר יו"ד ויט תחת נ"ן שהוא פ"א
ואח"כ את שלו כב): ויבן שם מזבח.

קרני אור

תולדות כנען יושבי הארץ כמו התני, והתני והיבוס, כי היא
ארץ מושבות, וידענו שהי' אז בארץ גם אח"כ עד ימי
יהושע, אבל פירושו כמו, ואחר נפולו משפחות הכנעני'
(למעלה יו"ד יח) שקרא כנענים היושבים בכל הארצות שהפילו
משם בני כנען, ועיקר שם כנעני היותו על יושבי צידון
וסביבות

אונקלוס

בראשית יב לך פו 171

וַיֵּצֵא בְשֵׁמָא דִּי יִי וְנָטַל אֲבָרָם אֶזְלָא וְנָטַל לְדְרוּמָא : י וְהָיָה בְּפָנָא בְּאַרְעָא וְנָחַת אֲבָרָם לְמַצְרַיִם לְאַתּוּתָבָא תַּמָּן אֲרִי תְּקִיף כְּפָנָא בְּאַרְעָא : י וְהָיָה כִּד קָרִיב לְמִיעַל לְמַצְרַיִם וַאֲמַר לְשָׂרֵי

לַיְהוָה וַיִּקְרָא בְשֵׁם יְהוָה : ט וַיִּסַּע אֲבָרָם הָלֹךְ וְנָסוּעַ הַנִּגְבָּה : פ וַיְהִי רָעַב בְּאֶרֶץ וַיֵּרֶד אֲבָרָם מִצְרַיִמָה לָגוֹר שָׁם כִּי־כָבֵד הָרָעַב בְּאֶרֶץ : יא וַיְהִי כַּאֲשֶׁר הִקְרִיב לָבוֹא מִצְרַיִמָה וַיֹּאמֶר אֶל־שָׂרֵי אִשְׁתּוֹ

רש"י

עכן והתפלל שם עליהם (ג): (ט) הלך ונסוע. לפרקים יושב כאן חדש או יותר אזמט משם ונוטע אהלו במקום אחר וכל מסעיו הנגבה ללכת לדרומה של ארץ ישראל והיא ללד ירושלים (יד) (פי) ירושלים היה באמצע העולם וסוף א"י. כ"פ ביסעיה) שהוא בחלקו של יהודה שנטלו בדרומה של ארץ ישראל הר המוריה שהיא נחלתו (כה): (י) רעב בארץ. באותה (ש) (י) [שז]: י ויהי רעב בארץ. בארץ

יהל אור

(מג) כי שרשו נטה והראוי ויטה והע"ת בדגש להסרון הנו"ן, ובעבור הוי"ו המהפכת מעתיד לעבר נעתקה הנגינה אל הוי"ו ונפלה הה"א כמ"ס בפסוק שלפני זה על מלת וירא, ודגש הטי"ת כשנט, כי לא יבוא לעולם באות שאין בה נקודה לגמרי, ובה הלירי לתשלוש הדגש כדינו (רש"ד): (מד) משרש "נוה", והנה הגעלם תחת נו"ן השרש: (מה) פי' "ויעתק" גם "ויט": (מו) ויפרש אח"כ מפני מה נקרא ים, מערב: (מז) לפי שהים הגדול לפאת מערב ארץ ישראל קראו לפאת מערב ים: (מח) פי' העתיק אהלו משם אל ההר ממזרח לבית אל: (מט) ונמה אהלו שם באופן שהיה בית אל למערבו: (נ) והעי היה למזרח: (נא) וכן ת"א ויוצ"ע "ולא בשמא דהשם" שהתפלל שם כמו "קראתי שמך ד' מבורחתיות" (איכה ג כה): (נב) בלומר קרא ליוצאי ההר ההוא שיבואו אל המזבח אשר בנה לשם ד', והראה להם דבריו של טעם, כי לאותו האל שבנה המזבח לשמו, ראוי לעבוד לו לבדו, לא לאלמים שהם עובדים: (נג) וכן פי' רש"י ז"ל ללכת לדרומה של א"י והיא ללד ירושלים: (נד) תרגום הרבו המים (למעלה ח יג) "נגיבו מיא": (נה) ויקרא אלהים ליבשה ארץ (למעלה א, י) תרגם יוצ"ע "וקרא ד' לנגיבתא ארעא": (נו) פי' ארץ אמאה ויבישה: (נז) מדרגת הבי"ת בקמץ יורה בארץ הידוע: (נח) פי' היה הולך לרגל המלאכה ולרגל ילדי נפשות ביתו, והוא פועל יוצא

מקורי רש"י: (ג) כ"ר פל"ט טו. כד) שם. כה) שם.

אבן עזרא

הפעל (מג) וכן ויז נצחם (ישעי" סג ג) (מד) ושניהם פעלים יוצאים (מה) ושעם מים ממערב (מו), כי למערב א"י הוא הים הגדול הספרדי (מז) ואיננו ים אוקיינוס, כי רחוקה היא הארץ הנזכרת ממנו, והנה נסע ממזרח בית אל (מח) מערבה (מט) עד שם העי מזרח למחנהו (י) [יב] ושעם ויקרא בשם ד' תפלה (יא) [יג] או קריאת בני אדם לעבוד השם (יב) [יד]: מן הנגבה. פאת דרום (יג) [טו] ונקרא בן כלשון ארמית "נגיבו מיא" (יד) כי צד דרום חם, ומרוב החום ייבש (יז) וכן טעם "כי ארץ הנגב נתתני" (יהושע טו כג) כנען (יז) [יז]: יא כאשר הקריב. מחנהו (יח) או

קרני אור

"אשר העתיקו אנשי חזקיהו" (משלי כה א): [יב] והנה לפי ביאורי שביארתיו בסויתי דעת ה' ז"ל פס פי' רש"י ז"ל, ויהיה מלת "מקדס" דבקה פס ההרה, שהיה הוא במזרחו של בית אל, לא פס מלת "משכ" וכן תיב"ע "לעורא דמחנה לבית אל" וכן מכוונים בכתובים, ועיין בא"י שהסב את פי' ה' ז"ל לדרך אחרת, וכן הרש"ד בביאורו ולכן סיים הרש"ד "כי אין לכונו טעם מחממות הכתוב", ולפי ביאורי הכל נכון: [יג] עיין, "הרכסים לבקעה" מה שכתב על זה: [יד] ו

אונקלוס

בראשית יב דף

פז 173

כְּבֹוא אֲבָרָם מִצְרִימָה וַיֵּרְאוּ
הַמִּצְרִים אֶת־הָאִשָּׁה כִּי־יִפָּה הוּא
מְאֹד׃ וַיֵּרְאוּ אֹתָהּ שְׂרֵי פַרְעֹה
וַיְהַלְלוּ אֹתָהּ אֶל־פַּרְעֹה וַתִּקַּח
הָאִשָּׁה בֵּית פַּרְעֹה׃ וַיֵּרְאוּ אֲבָרָם
הַיִּטִּיב בְּעֹבְרֵהוּ וַיְהִי־לּוֹ צֶאֱנָן וַיִּבְקַר

בְּד עַל אֲבָרָם לְמִצְרַיִם
וַיִּחְזוּ מִצְרָאִי יֵת אֶתְתָּא
אֲרִי שְׂפִירָא הִיא לְחַדָּא׃
וַיִּחְזוּ יִתְה רַבְרָבִי פַרְעֹה
וַשְׂפָתֵי יִתְה לְפַרְעֹה
וַאֲדַבְרַת אֶתְתָּא לְבֵית
פַּרְעֹה׃ וַיֵּרְאוּ אֲבָרָם
אוֹטִיב בְּדִילָה נְהוּ לָהּ
עֲאֻנְתֹרִין וְחִמְרִין וְעֶבְדִין

רש"י

כבוא אברם מצרימה. היה לו לומר כבואם
מצרימה אלא למד שהעמין אותה בתיבה
וע"י שהכניסו את המכס פתחו וראו
אותה לב (טו) ויהללו אתה אל פרעה.
הללוהו ציניהם לומר הגונה זו למלך׃
(טז) ולאברם היטיב. פרעה בעצורה׃

יהל אור

סעודך יהערב עם גזרת. ויאכלו מעבור הארץ
(יהושע ה יא)׃ (עה) בשי"ן ימנית, וכן יאמר שהקדמתו
לפי התורה. זה ספר הישר לאברהם הש"ר, ועיין שם
(הערה ב)׃ (טו) וכן כתב בס' מאוזני לשון הקדש
בשער הענינים וז"ל. והאומרים בשיריהם עבדו איננו
נכון, כאשר נסיר למ"ד למען, וכן כתב בס' נחות
אות צי"ת, ויש צי"ת במלת הטעם שלא נוכל להסירה,
אעפ"י שאיננה עיקר כמו בעבור, והנה לפי הסברא
נקרא כן בעבור הטעם שהזכרתי׃ (טז) הח'
ז"ל יפרש מלת יטע, שהוא בלשון יחיד, וקאי על
הדורן או המנהג׃

(עה) ב' מחזיק הכרת האות אשר הדגש בו, מורגשת
כאילו היא כפולה במבטא, ובאשר קשה על
הלשון לדבר בלבה למדי"ן רגופין בבת אחת הוקלה׃
(טט) רבן הסר דגש הבגין׃ (ס) הלמד היה ראוי
להדגש׃ (פא) ובין התימא כי שם הלמד דגושה,
והבא"י יפרש שז"ל. וכמו ואתפללה, וקאי אמ"ש והוא
ראוי להדגש, כמו ואתפללה שלמד דגש, אבל
במנחת שי לא נשמע כן שהביא לבין הח' ז"ל וז"ל. קל
הלמד וכמוה ואתפללה׃ (פב) ר"ל מבגין הפעיל,
שהוא התולדה מבגין הפעיל (עיין למעלה א, ד, י)
הערה בט) והתי"ו הוא י"י מאותיות אית"ן, והוי"ו של
מלת ותקח הוא וי"ו המהפכת העתיד לעבר׃ (פג) ואם
כי לא י"י כמלא ממנו ההפעיל בכתוב, ובעבור כי שרש,

והוא להנשא, מכניסה לתוך ביתו, ובעולה צוט ובין עלמו ות"י לו לאשה כמו בכתוב (רמב"ם ריש הלכות אישות) גם או
לא היה כוונתו בנדרים, רק משוואתה מכירתו ושלחה לעלמה, או משתאל היא מתחת רשותו ותלך לו, ואין הדבר
תלוי בו לבד, אלא כ"ו שירלה הוא או היא לפרוש זה מזה פורשין כמ"ס (רמב"ם פ"ט ממלכים ה"ח) והוא (מג"ר פ' יח) שאין
לכס לבני נח גירושין או ששיבון מגרשין וא"ו, אשתו מגרשתו, וכן הוא בירושלמי, לכן התיימן פ"ס שרה שבבבליהם בע"כ
לאחד הגבלים יתנו שניהם להחזיר קשר האישות והנבואין שביטולן, ותהיה פטויה מותרת לכל העולם, ואף שבכל התורה
שמר את התורה כחוקה, בחר בזה להתנהג כדן בני נח כי לא ה"ו מלווה במלות התורה, וכמו שנשא יעקב שתי אהיות,
ועמרם דודו, לפי שראו בעין חכמתם התועלות הגדולות שיתלדו מזה כמ"ס (בב"א נפש החיים שער א' פכ"א)׃ [כב] חרד"ק

אבן עזרא

והשר (כג) המסיר הבי"ת הוא פ"ר ש"עם (ט), ויטע
ייטב לי, דורון ומנחה (טו) [כז], וכן כתוב
"ולאברם היטיב בעבורה" (למטה פ' טז) וכ

בראשית יב לך

אונקלוס

וְאִמְרֵן וְאִתְּנֵן וְנִמְלִין :
 וְאִתְּנִי יְיָ עַל פְּרָעָה
 מִכְתָּשִׁין רַבְרָבִין וְעַל
 אִנְשֵׁי בֵּיתָהּ עַל עֵימָק
 שְׂרֵי אֶתְתִּי אֲבָרָם :
 וְיִקְרָא פְּרָעָה לְאֲבָרָם
 וְאָמַר מָה דָּא עֲבַדְתָּ לִּי
 לְמָא לֹא תִּיתָא לִי אֲרִי
 אֶתְתָּךְ הִיא : יְיָ לְמָא
 אֲמַרְתָּ אֶתְתִּי הִיא וְדִבְרִית
 יִתָּה לִי לְאֶתְנִי וְכַעַן הָא
 אֶתְתָּךְ דִּבְרִי וְאִיזֵל :

וְחִמְרִים וְעִבְדִּים וְשִׁפְחֹת וְאֶתְנַת
 וְנִמְלִים : וְיִנְגַּע יְהוָה אֶת־פְּרָעָה
 נִגְעִים גְּדֹלִים וְאֶת־בֵּיתוֹ עַל־דְּבַר
 שְׂרֵי אִשְׁת־אֲבָרָם : וְיִקְרָא פְּרָעָה
 לְאֲבָרָם וְיֹאמַר מַה־זֹּאת עָשִׂיתָ לִּי
 לְמָה לֹא־הִגַּדְתָּ לִּי כִּי אִשְׁתְּךָ הִוא :
 יְיָ לְמָה אָמַרְתָּ אֶתְתִּי הִוא וְאָקַח
 אֶתְּהָ לִּי לְאִשָּׁה וְעַתָּה הִנֵּה אִשְׁתְּךָ

רש"י

(יז) וינגע ה' וכו'. במכת ראחן לקה
 סהתשמים קסה לו (לג) : ואת ביתו .
 כתרגומו ועל אינש ביתיה (לד) (וורשו
 לרבות כותליו עמודיו וכליו לה) ברש"י
 (סן) : על דבר שרי . על פי דבורה חומרת
 גדולים (ס) ולא יכול לגעת בה (ס) (כד)

יהל אור

ותקח הוא לקח ונבלע הלמ"ד בדגש הקו"ף :
 (פד) ושרשו שלם , כי שרשו "שלך" ר"ל כיון שמינו
 ממשקל שלו בשלמים , מבנין הכבד
 הנוסף , והוא "ותשליכי" נוכל ללמוד ממנו על
 החסרים , שמלת ותקח שרשה "לקח" והיא מבנין
 הפעיל , והיה ראוי להיות ותולקח אעפ"י שלא נמצא :
 (פה) שרוא כמו בשביל על אודות , וכן על דבר
 הכסף (למטה מג יח) "על דבר אשר לא קדמו" (דבר'
 כג ה) : (פו) ולא יאמרו כי דרך מקרה היה , והכוונה
 כי היו הנגעים באופן שיכירו וידעו שהיו באים על
 דבר שרי , לפי שאם באו בדרך הטבע לפרעה , לא
 היו כוללים כל אנשי ביתו , ואם הי' מפאת הפסד
 האויר או סבה אחרת כללית , לא הי' מיוחדים לפרעה
 ולביתו אלא יבואו על כל מזרים : (פז) כי שרשו נגד ,
 ולשון הגדה בכל מקום על ביאור הדברים באר היטוב ,
 ובדבר הנוגע אליו , וצריך לדעתו , שזה הוא ההבדל
 בין הגדה לספור : (פח) אחר כן , ולא לשכוח עמה
 דרך זנות : (פט) בעת שרצה לקחתה : (צ) שלא
 יוכל לגעת בה : (צא) השם קנא לכבוד שרי האדקת
 שלוקחה אל ביתו בעל כרחו , ועל אשת אברהם אברהם ,
 על הצער שהיה לו שראה לקיחת אשתו , ולא היה
 בידו להצילה : (צב) ורק את פרעה לבדו נגע בנגעים
 גדולים , וכדל"ל (צ"ר פ' מא) במכת ראחן לקה :
 (צג) ודברשמיש קסה לו , וכדל"ל (סס) ואין לך קסה

אבן עזרא

והשליכי (יחזי טז ה) (פד) : ין וינגע ד' את
 פרעה על דבר שרי . כמו בעבור (פס) (כג) ,
 והטעם על זה הדבר (ט) : יקח וסלח "הגדת" מבעלי
 הגונוין (ס) : ימץ וטעם ואקח אותה לי לאשה .
 שלקחה להיותה אשתו ולשכב עמה (פס) , והשם
 הביא עליו נגעים (ט) שלא יגע בה (ס) והנגעים
 שלחם השם לשמור אשת אברהם (ס) והיו הנגעים

קרני אור

הביא מדרז"ל ותקח שמשמטו בעל כרחו לפי
 שהיה אשת איש לא כאסתר דכתיב בה ותלקח
 אסתר (אסתר ב ח) שמשמטו ברצונה , לפי שהיה ברצונה
 פטירה וסולת להנשא למלך , ועיין בג' (קדושין ב ב) ר"ש
 אומר מפני מה אמרה תורה כי יקח איש אשה (דבר' כב
 יג) ולא כתב כי תלקח אשה לאיש וכו' , ועיין בתוס' ישינים
 שפ' כי יקח דמשמע בעל כרחו ולא כתיב כי תלקח
 דמשמע מדעתה , והנה לפי המפרשים גם שם באסתר ,
 היתה באונס וראיתם מדכתיב ותלקח" שהוא נסעל משרש
 "לקח" המורה על הכרח , או פיתוי הנלקח שאינו רוצה
 בדבר . והר"ן פ"י הביאו הרד"א כי ותקח בית פרעה ,
 כלומר אל אחת מא

אונקלוס

פה 175

בראשית יב יג לך

קח ולך: ב ויצו עליו פרעה אנשים
וישלחו אתו ואת אשתו ואת כל
אשר לו: יג ויעל אברם ממצרים
הוא ואשתו וכל אשר לו ולוט

ב ופקיד עלוהי פרעה
בזכרון ואליאז יתה וית
אתה וית כל דילה:
א וסליק אברם ממצרים
הוא ואשתה וכל דילה
ולוט עמה לדומא:

רש"י

למלאך הך והוא משה (ל): (יט) קח ולך.
ולא כאבימלך שאמר לו (ל) הנה ארלי
לפניך אלא אמר לו לך ואל תעמוד
שהמלכים שטופי זמה הם (לח) שנאמר (ש)
וזרמת סוסים זרמתם: (כ) ויצו עליו.
על אודותיו לשלחו ולשמרו: וישלחו.
כתרגומו ואלויאז (ט): (ח) ויעל אברם.
הנגבה. לבוא לדומה של ארץ ישראל
כמו שאמר למעלה הלך וכסוע הנגבה
להר המוריה וכל מקום כשהוא הולך
ממלרים לארץ כנען מדרום לפון הוא

יהל אור

מכוסה שהאשה רעה לו אלא ראתה בלבד וכו' לקח פרעה:
(נד) עתה יביא רחיה לפי הפי' ואקח אותה לי לאשה:
(נה) שפירושו להיות לך לאשה, וכן פי' הח' ז"ל שם,
שתחשקנה לקחתה לך לאשה ולא
לומר שנעל אותה תיכף בשעה שראה אותה, והותרה
לו ביאה ראשונה, אלא ר"ל שחשק אותה שתהיה לו
לאשה ולא בעל אותה עדיין: (נו) כי אחר שיביאה
אל תוך ביתו ותגלה שעה, ותתקן את נפריה,
ותסיר את שמלת שביה ותכבה את אביה ואת אמה
הודש ימים, אחר שתעשה כל אלה אמר, ואחך כן
תבוא אליה ובעלתה, וגראה מזה שקודם כל המעשים
האלה לא הותרה לו לבעול אותה, וכן הפירוש, ואקח
אותה לי לאשה שאינו ר"ל שנעל אותה, אלא שלקחה
לו לאשה להיות אשתו: (נז) פי' שהוא מוכרת בטעם
הענין כי בכאן מפסיק הענין וגם הוא סוף פסוק,
ועיין קרני אור: (נח) ואמרו המדקדקים דוקא שתהיה
נגינה בזה שחך הוי"ו, אולם אם הנגינה רחוקה,
אז נקוד בכו"א, כי כן משפט הלשון שנשתנה התנועה
לש"א כשהנגינה רחוקה ממנה, כדי להקל על הלשון:
(נט) עד לאתו מגבול מצרים, עד מקום ידוע להם שהוא
חוק לסכנה, וכן ת"א ויזבע, ואלויאז יתה: (ק) וה"א
לא לו איהו, ויזבע תרגם לא לו איהו: (קא) פי'
שהזהיר לאחרים: ויזבע תרגם לא לו איהו: (קא) פי'
באבימלך, ויזעו אבימלך את כל העם לאמר הנוגע
באיש הזה ובאשתו מות יומת: (למטה כו יא):

(קב) אף כאן פי' ויזעו עליו שזיה והכריז
(א) פי' היסוד, לא נמצא אצלו, ויש שמסופקים במציאותו, עיין ברשימת ספרי הח' ז"ל.

אבן עזרא

ובמיהו (מ) "וחשקת בה ולקחת לך לאשה"
(דברים בא, י) (מ) ואמר אחר כן, "והבאת אל
תוך ביתך וגלחתה" (שם פ' יב), "ואחר כן תבא
אליה ובעלתה" (שם פ' יג) (מ) [כה], וקמעות
ויזו ולך בעבור שהטעם הנקרא ענין מוכרת (מ) [כו]
וכן "לחם ויין" (למטה יד יח) (מ) [כז] וישלחו
אותו. דרך ליווי בכבוד (ט) [כו], וכן ואברהם
הולך עמם לשלחם (למטה יח טז) (ק) והנכון
בעיני להיות פירוש ויצו עליו, בעבור היות
על אחרים המצוה (ה) שהזהיר וצוה להכריז
שלא ינע איש בו ובאשתו (ק) [כח]:
א ודקדוק ויעל פירשתיו בפי' היסוד (א):

כמו שמוכיח במסעות ובגבולי הארץ (א):

קרני אור

מ"מ לר"מ חפץ שפרש ג"כ שלא נוגע פרעה באמת בנוסח אלא
ברוחו, כי נפשו עליו תאכל על מה שבקש לענות אשת איש
ועונותיו ילכדו את הרשע ויכאילו רוחו לאמר מה זאת
עשיתי, וזה כוונת הנגפים ע"י: [כה] וכן כתב הח' ז"ל
(יסוד מורא שער ב) כי לא התירה הכתוב לקחתו לו לאשה,
עד עשות כל התנאים הנזכרים, ואל תתמה בעבור שאמר
הכתוב, וחשקת בה ולקחתה לך לאשה, כי הטעם במחשבה,
כדבר פרעה, ואקח אותה לי לאשה, ועיין בג' (קדושין כא
ב) שאמרו, שמותר לבוא עליה ביאה ראשונה תיכף, אבל
ביאה שניה אסורה עד אחר כל המעשים, ועיין ספרי שם
ובהתורה, ועיין ברמב"ן שם שפי' על דרך הפשט כדעת הח'
ז"ל, וכן הוא דעת ר' יוחנן בירושלמי סנהד' הביאו הרמב"ן
ז"ל שם: [כו] וכן כתב הח' ז"ל (יסוד מספר, מלת אחד)
במקום שהוא מוכרת בטעם הענין, או במוכרת שהוא "על
דרך מקרה שהוא אחת, או סוף פסוק, "ואמר אחד" (פי'
הח' ז"ל מחלק בין מלה מופסקת מפ"י סכונה, ובין "מלה
מופסקת מפ

בראשית יג לך

אונקלוס

עמו הנגבה: וְאַבְרָם כָּבֵד מְאֹד
בְּמִקְנָה בְּכֶסֶף וּבְזָהָב: וַיֵּלֶךְ
לְמִסְעָיו מִנֶּגֶב וְעַד-בֵּית-אֵל עַד-
הַמָּקוֹם אֲשֶׁר-הָיָה שֵׁם אֱהֱלָה
בְּתַחֲלָה בֵּין בֵּית-אֵל וּבֵין הָעֵי:
אֶל-מָקוֹם הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר-עָשָׂה
שֵׁם בְּרֵאשִׁיתָה וַיִּקְרָא שֵׁם אַבְרָם
בְּשֵׁם יְהוָה: שְׁלִישִׁי ה' וְגַם-לְלוֹמַ

וְאַבְרָם תַּקִּיף לְחֻדָּא
בְּבַעֲרָא בְּכֶסֶף
וּבְדָהָב: וַיֵּלֶךְ
לְמִסְעָוֵהוּ מִדְּרוֹמָא וְעַד
בֵּית אֵל עַד אֲתֵרָא דִּי
פְּרָם תַּמָּן מִשְׁכְּנָה
בְּקִדְמִיתָא בֵּין בֵּית אֵל
וּבֵין עֵי: דִּי לְאַתֵּר מִדְּבָחָא
דִּי עֲבַד תַּמָּן בְּקִדְמִיתָא
וַיִּצְלִי תַמָּן אַבְרָם בְּשֵׁמָא
דִּי: וְאַף לְלוֹמַ דְּאִזִּיל

רש"י

(ג) כבד מאד. טעון משאות: (ג) וילך
למסעיו. כשחזר ממלרים לארץ כנען היה
הולך ולן במסעיו ואכסניות שלן בהם כהליכתו
למלרים למדך דרך ארץ שלא ישנה אדם
מאכסניא שלו (ב) ד"א בחזרתו פרע
הקפותיו (ג): מנגב. ארץ מלרים בדרומה
של ארץ כנען: (ד) אשר עשה שם בראשונה
ויקרא שם. ואשר קרא שם אברהם בשם ה'.

יהל אור

ודקדוק ויעל פי' צם' נחות שער בנין פעל עיי"ש, ושרשו
עלה מנחיל"ה ומשפטו בקל ויעל ע"מ ויפן כה וכה
ד' (שמות כ יב) וכהפעיל ויעל ע"מ ויפן וזכ
(שופ' טו ז) ולהרחבת אות ו"הגרון יבא בפתח ו"ה בקל
והפעיל, ויוכנמן הענין, כי ויעל אברהם, הוא קל עומד,
ויעל עולות (למעלה ח ב) הפעיל יואל, ועיין בנתיב
שהאריך לבאר זה: (ג) ואו"ת "תקיף" וכן תרגם יוצ"ע
והם תרגמו לפי הכוונה: (ג) וכן פי' רש"י ז"ל טעון
משאות, ומזה "ואת הכבודה" (שופ' יח כא) ופי' רש"י
ז"ל גם שם, משאות כל דבר שהוא כבד כהליכתו,
שאינו יכול לרוץ אם ירדפו בני המקום אחריהם, וז"ל הרד"ק ז"ל שם בפירושו "ותרגומו קנינה כתרנוס רכוש
שהוא ג"כ כולל קנין האדם כלים וכסף וזהב" ושאר מטלטלין: (ד) וכן "יכבדו בניו ולא ידע" (איוב יד
כא) ר"ל יכבדו בעושר, ההיפך מן "ויאערו" שלאחריו, וכמו "והכבדתם ולא יאערו" (ירמ' ל יט):

(ה) ע"כ אומר ואברהם כבד, כי הוא היה כבד מלד מקנהו, ורכושו שהיה רב וכבד מאוד, וכן "כאלה
נובלת עליה" (ישעי' א ל) מלד עליה שהם נובלים יאמר על האלה שהיא נובלת, ומלת במקנה
כולל לאן ובקר והמורים וגמלים ואתונות שזכר למעלה (יב טו) כמו "הנה יד ד' הויה במקנך" (שמות ט ג)
וומת כל מקנה מלרים" (שם פ' ו) וזכר שם סוסים וחמורים וגמלים, ובקר ולאן, כי כן יקראו כל העצ"ח
שהן למאכל או לעבודה האדם, לפי שהן מקנת כסף: (ו) ולולי שפרט כן היה אפשר לעשות ולפרש כבד,
מן "וידי משה כבדים" (שמות יח יב) ועיני ישראל כבדו מווקן" (למטה מה יו"ד): (ו) מוסע אחר מסע, והיה
מתנהל לאטו, לפי שהיה כבד מאוד במקנה, והיתה הליכתו נחלקת במסעות הרבה, שהיה נוסע ושוהה,
וחוזר ונוסע, וכן היה מסע הרועים הנוסעים ממקום למקום בכלית המרעה ממקום הראשון: (ח) כי מלרים
בנגב והנוסע ממנה הולך לצפון: (ט) והוא שכתב "מנגב ועד בית אל" ועיין ביאור רש"י: (י) הוסיף לבאר עוד
להודיע כי לא נטע אפילו במקום אחר באותו ההר אלא באותו מקום שעשה שם המזבח בראשונה: (יא) ויקרא

ס

אבן עזרא

ב ואברהם כבד מאד. שיש לו כבודה
רבה (ג), ומי שיש לו כן תנועתו כבדה (ג),
הלא תראה כי כבוד מגזרת "כובד אבן" (משלי
כו ב), וקלין מגזרת "קל ברנליו" (ש"ב ב
יח) (ג), והוא היה בעל מקנה רב (ג) גם כסף
מזהב הרבה היה לו (ו): ג למסעיו. שנסע
מסעים רבים (ו) [א] כאשר שב מפאת דרום (ו)
אל בית אל שהוא בצפון (ט) ובא אל מקום
המזבח (ו) להודות לשם שבא בשלום (ה):

אונקלוס

בראשית יג לך

פט 177

וְהָלַךְ אֶת־אֲבָרָם הָיָה צֹאן יִבְקָר
וְאֶהֱלִים : י וְלֹא־נָשָׂא אֶתֶּם הָאָרֶץ
לְשֶׁבֶת יַחֲדָו כִּי־הָיָה רְכוּשָׁם רָב
וְלֹא־יָכְלוּ לְשֶׁבֶת יַחֲדָו : י וַיְהִי־לִי
בֵּין רָעִי מִקְנֵה־אֲבָרָם וּבֵין רָעִי
מִקְנֵה־לָוִט וְהִכְנַעְנִי וְהִפְרִיז אֲנִי

עם אברם הנה עאן
ותורין ומשפנין : י ולא
סוברת יתהון ארעא
למיתב פחדא ארי הנה
קנינהון סגי ולא יכילו
למיתב פחדא : י ונהות
מציתא בין רעי בעירה
דאברם ובין רעי בעירה
דלוט וכנענאה ופרזאה

רש"י

וגם יש לומר ויקרא שם עכשיו בשם ה' :
(ה) ההלך את אברם. מי גרם שהיה לו
זאת הליכתו עם אברם (י) : (ו) ולא נשא
אתם. לא היתה יכולה להספיק מרעה
למקניהם ולשון קנר הוא ולריך להוסיף
עליו כמו ולא נשא אותם מרעה הארץ
לפיכך כתב ולא נשא כלשון זכר : (ז) ויהי
ריב. לפי שהיו רועיו של לוט רשעים

אבן עזרא

ה ואהלים ובן, לפי דעתי שלשון יחיד (י) על
משקל קדש (י) והוא הנמצא (י) והרבים, כי
באהלים (ירמ' לה ז) כמו, "בקרשים לא יאכל"
(ויקרא כב ד) (י) ואהלים בהולם בין האלף
והווי, לשון יחיד, כמו גורל (י), ואם לא
נמצא (י) : י יחדו, לשון שנים (י), והרבים,
"ויענו כל העם יחדו" (שמות יט ח) (י), והוא
מלה זרה, ואין פירושו כמו יחד, רק כמו
יחיד (י) (ג) : י ושעם הכנעני והפריזי.

ומרעים בהמתם בשדות אחרים ורועי חצרים מוכיחים אותם על הגזל והם אומרים
נתנה הארץ לאברם ולו אין יורש ולוט יורשו ואין זה גזל והכתוב אומר והכנעני והפריזי

יהל אור

שם פעם אחרת בשם ד', כמו שתרגום אונקלוס
"ולוי תמן אברם בשמא דה' : (יב) ר"ל אהל :
(יג) שיבוא מן קדש קדשים ומן חדש
חדשים ויבוא האלף : יד בקמן חטף : (יד) וזה
המשקל כלשון יחיד, הוא נמצא כן בכל המקרא :
(טו) במשקל צדקשים לא יאכל : (טז) פוי והנה מלאנו
ואהלים בהולם, על משקל פוכבים גורלות, אם
נרצה לומר ממנו לשון יחיד, "לעטרן לומר אהל
בקמן תחת ה"א על משקל פוכב גורל : (יז) אעפ"י
לא מלאנו אהל בכל המקרא, וכן כתב הרד"ק
ר"ש ז' מלך, כי זה שם האלף בהולם על משקל
נמצא במלת אהל משקל זה בכתוב : (יח) מלה זאת

קרני אור

לשון חניס, לא לשון נסיעה, כי המלץ עשוי למנות בו,
לא לנסוע בו, ראיה גמורה לדברי, ויפשו כל עדת ב"י
ממזבז בין למסעיהם (שמות יז א) והם לא הלכו בדרך
הוא מתמול שלום : [ב] ואמר אהלים לשון רבים להודיע
כי משלטים רבים היו לו, ובני בית רבים, והיה לריך
לאהלים רבים : [ג] ובשמות (יט ח) כתב ה' ז"ל, יחדו
מלה יחידה במקרא בדקדוק בעבור תוס' הוי"ו, ופס' אחר
כאדם יחיד לבדו, כי לא יהיה מבנה שם (פ"י לשון שנים,
כלומר לא היו דעות חלוקות שם רק אגודה אחת כאיש יחיד)
ובתה' (פז יא) על הפ', יחד לבני ליכא שמך כתב ה'
ז"ל, ומלת יחד מגזרת יחיד, או חבר מגזרת יחד :

גורל פכב שהמקובץ מהם גורלות פכבים ואף כי לא
תאמר על שנים כמו כאן :
וכתב הרד"ק בשרשיו שרש, "יחד", הוי"ו יחדו הוא סימן
הרבים על יחיד, כמו עליו, אליו, ואעפ"י שאין בו יו"ד ברוב, הרי מלאנו עליו בשמים
ירעם (ש"א ז י) בלא יו"ד (וכתב רא"ב בנימוקיו כן הוא בכתב, אבל הקרי הוא ביו"ד) וכן יחדיו נמצא
ביו"ד שלשה (ירמ' מז יג, שם שם כא, שם מט ג) ולפי שנתקבץ בו היחידות והרבות נאמר כן (וכתב רא"ב
בנימוקיו שנמצא מלת יחדיו על נקבות רבות, כמו "ואנחנו יחדיו אין זר אתנו בבית" (מ"א ג יח) ע"כ).
והבדל בין יחדיו ליחד, יחדיו מורה שווי בין שני הדברים ויבוא להורות ששניהם שווים, או שהם באותו
ענין שהם מדברים בו כאלו הם שוים, "הרה ויולדת יחדיו" (ירמ' לא ח) "בהורים ונקים יחדיו" (שם שם יג)
כאלו כולם שוים, וכן "וילכו שניהם יחדיו" (למטה כב ח) בעלה אחת ובדעה אחת, כלומר הלכו להקריב עולה
(עיין רש"י ז"ל

בראשית יג לך

אונקלוס

בְּכִנְיֹתֶיב בְּאַרְעָא: וַיֹּאמֶר
אֲבָרָם לְלוֹט לֹא כָעַן
תִּהְיֶה מִצִּיּוֹתָא בֵּינָא וּבִינְךָ
וּבֵין רַעְיוֹתֵי וּבֵין רַעְיוֹתְךָ
אֲדִי גִזְבְּרִין אַחִין אֲנַחְנָא:
הֲלֹא כָל אֲרָעָא קִדְמָךָ
אֶתְפָּרֵשׁ כָּעַן מִלּוֹתֵי אִם
אֵת לְצַפּוֹנָא וְאֵת
לְדִרְזָמָא וְאֵת לְדִרְזָמָא

יֵשֶׁב בְּאַרְצָא: וַיֹּאמֶר אֲבָרָם אֶל־
לוֹט אֶל־נָא תְּהִי מְרִיבָה בֵּינִי
וּבִינְךָ וּבֵין רַעֲיָי וּבֵין רַעֲיָיךָ
אֲנָשִׁים אַחִים אֲנַחְנוּ: הֲלֹא כָל־
הָאָרֶץ לִפְנֶיךָ הִפָּרֵד נָא מֵעָלַי אִם־
הַשָּׂמָל וְאִימָנָה וְאִם־יָמִין

רש"י

אבן עזרא

אז יושב בארץ ולא זה זה אברם עדיין (ה):
(ח) אנשים אחים. קרובים. ומדרש
אגדה (י) דומין בקלסתר פנים: (ט) אם
השמאל ואימנה. בכל אשר תשב (ואשב)
לא אתרחק ממך ואעמוד לך למגן ולעזר
וסוף דבר הולך לו שנא' (י) וישמע אברם כי נשבה אחיו וגו': ואימנה. אימין את
עלמי כמו ואשמאלה אשמאל את עלמי (י) וא'ת היה לו לינקד ואימנה כך מלינו

ברעו (כא) [דן] ויתכן היות הפרוי סבני כנען (כב)
והוא אחד מהנוכרים (כג) ויש לו שני שמות,
כאשר מצאנו שני שמות לבן שמואל (כד) וגם
לאבי אביו (כה): מן ואימנה. מנורת יסין (כו) [ה]
ונראה אליף שמואל (כז) ולא ידענו אם הוא

יהל אור

קרני אור

נאמר יחדו. והטעם כמו יחיד, ועיין הערה הקודמת
מה שכתבתי בשם הרד"ק, והאהל יוסף יפרש, כי מלת
יהדיו פעמים נכתב ביו"ד, ופעמים בלא יו"ד, והנה
ביו"ד יורה שהוא כנוי לשון רבים אל היחיד, והנה
ויענו כל העם יהדיו, אין פ' שיענו כולם קול אחד, רק
כל יחיד ויחיד מהעם עונה ככה, פ' כל העם ענו
כולם כאחד כמו יחיד העונה, וכאן פ' לשון שנים יחד,
לא יכלו לשבת יחד, ור' חיים לבי לערנער כתב, נ"ל
להגיה, ואין פירוש יחדו רק כמו יחד, כלומר שאין
הבדל בין יחדיו, ובין יחד בלא וי"ו, כי הו"ו איננו
לכנוי, כ"א מנהג הלשון, כמו יו"ד של בלתי, וולתי
וכדומה, ולכן נמלא ונאמנו יחדיו (מ"א ג יח):
(כא) בצ"ל, וכן הגי' בגמ"ט, ובקצת ספרים נכתב
כרעיו"ט וט"ס הוא, והוא לשון הפ' יגיד
עליו רעו" (איוב לו לג) ופ' חברו, ור"ל כטעם חברו
הכתוב למעלה (יב ו) שהוא ג"כ במלת אז: (כב) ר"ל
כי בפ' נה בזכרו בני כנען לא נזכר שם פריזי, יתכן
שאחד מהנוכרים שם הוא הפריזי ולו שני שמות, כמו
בן שמואל, וכמו שאבאר, ובס' (שמות ג ח) כתב הח'
ז"ל שהפריזי הוא לידון: (כג) פ' שנזכרו בפסוק. וכנען
למעלה יו"ד טו) כי אחד עשר בניו הי' לכנען
ויהי כאשר זקן שמואל, וישם את בניו שופטים לישראל, ויהי שם בנו הבכור יואל, ושם משנהו אביה, שופטים
בבאר שבע, ובדה"א (ו יג) כתוב, ובני שמואל הבכור ושני ואביה, והנה ושני הוא יואל האמור (בש"א ח ב) ובשתי
השמות היה נקרא ועיין רד"ק שם: (כה) יי"ד המג"ט יגרום, ושלשה לאבי אביו, ואמר
אבי אביו בדרך קצרה, כי לפי האמת הוא אבי אביו של שמואל, והנה בש"א (א א) כתוב, אלקנה
בן ירחם, בן אליהו, בן חמו, בן נוף אפרתי ובדה"א (ו יב) כתוב, אליאב בנו, ירחם בנו אלקנה בנו, ושם
באותה פרשה (פסוק יט) כתיב, בן אלקנה בן ירחם בן אליאל, והנה קחשיב שלשה שמות אליהוא, אליאב, אליאל:
(כו) ושרשו ימן, ופ' אימין את עלמי ר"ל אלך אני ללך ימין, וכן פ' רש"י ז"ל: (כז) כלומר בקריאת
שמואל

[ר] והמג"ט פ' כרעו, כמו שחלוט פסם אחרת (למסס
טו יט) כפ', את הקיני ואת הקניזי ואת הקדמוני
ושם פ' חת' ו"ל כמו כאן (ופ' שיש להם שני שמות, ולא
על מלת אז כאשר חשבו המבארים) ועיין רמב"ן מה שפ'
בזה, ועיין (בית האזנה לשכה ב' דף 180):
[ה] והקשה ר

אונקלוס

בראשית יג לך

צ 179

וַאֲשַׁמְאִילָהּ: וַיֵּשֶׁא לָוֶט אֶת-עֵינָיו
וַיֵּרָא אֶת-כָּל-כֶּכֶר הַיָּרְדֵּן כִּי כָלָה
מִשְׁקָהּ לִפְנֵי וְשַׁחַת יְהוָה אֶת-סָדָם
וְאֶת-עֲמֹרָה בֶּגֶן-יְהוָה בְּאֶרֶץ
מִצְרַיִם בְּאֶבֶה צֶעֶר: יֵא וַיִּבְחַר-לָו
לָוֶט אֶת כָּל-כֶּכֶר הַיָּרְדֵּן וַיִּסַּע לָוֶט
מִקָּדָם וַיִּפְרְדּוּ אִישׁ מֵעַל אָחִיו:

וַאֲנֵא לְצַפּוּנָא: וַיִּזְקַף לָוֶט
יָת עֵינֹהֵי וַחֲזָא יָת כָּל
מִישַׁר יִרְדְנָא אֲרִי כָלָה
בֵּית שְׁקִיָּא קָדָם חֲבִלֹת
יֵא יָת סָדוּם וְיָת עֲמֹרָה
בְּגִינְתָא דִּי בְּאֶרֶע
דְּמִצְרַיִם מִמֵּי לְצֶעֶר:
יֵא וַיִּבְחַר לָהּ לָוֶט יָת כָּל
מִישַׁר יִרְדְנָא וַיִּסַּע לָוֶט
מִקָּדָמָן וַאֲתַפְרְשׁוּ גְבֵר

אבן עזרא

שרש (כח) כי נעדר ממלת היסודי השמילי (כט)
י כבר הירדן. מקום צמחים (י) והכף כפול (נא)
או נעדר „סכר נרחב“ (ישעי' ל כג) (נב) וכן בת עין
מן „בבת עינו“ (זכריה ב יב) (נג) [ו]: משקה. זכר
אחר נקבה (נד) וכן „תאכלהו אש לא נפח“ (איוב
כ כו) (נז): לפני שחת ד'. קודם שישחת,
והוא שם הפועל מהבנין הכבד הרגוש (נח):
יא ויסע לוט מקדם. כי סדום מערב בית
אל (י) [ו]: יב ויאהל. נטה אהליו (יח):

מקום אחר אם יש להמין ואין נקוד
להימין: (י) כי בלה משקה. ארץ נחלי
מים: לפני שחת ה' את סדום ואת עמורה.
היה אותו מישור: בגן ה'. לאילנות:
בארץ מצרים. לזרעים (ט): באבה צער.
עד לוטר ומ"א דורסו לגנאי על שהיו
שטופי זמה בחר לו לוט בשכונתם. במס'
הוריות (י): (יא) כבר. מישור כתרוממו:
מקדם. גסע מאלל אברס (ממזרח) והלך
למערב ומדרש אגדה יא) הסייע עלמו מקדמונו של עולם אחר אי אפשר לא

קרני אור

שמלות, מה שמקשה וכי אברהם יבוא בפיקפין פס לוט אחיו
אחר אשר אחר לו, אל נא חסו מריכה בינינו ואין יאמר
לו כי מן כל אחר חטיא ידי, בדרך המשל, פיי"ש מה
שמתרן: [ו] שרש „ככר“, „כר“ הנחתו הראשונה של שטח
דשן ושמן שהנחתו הרגושים בו מתפזרות ביותר, כמו „כר
נרחב“ (ישעי' ל כג), „לבוש כרים הלא“ (תה' כה יד), והלאן
הרגושים בו נהרלו בשם התואר „כרים“, „עם חלב כרים“
(דבר' לב יד), „מדם כרים ופתודים“ (ישעי' לד ו) פ"ש
ברגושים על הכר, ונקרא השטח הסובב והדשן „כר“ מלשון
כריה וחפירה, פ"ש שחפורין וכורין סביבו חרין עמוק להפליט
ממנו לחלוות המים המעופפים והחמולים המפסידים את
הזרע, לפיכך נהרא כר (אפגסטאכטן) אלא כשהוא קטן
במדת שטחו יקרא כר, והעובק בעבודת הכריה יקרא אכר,
„אכר ולמדו“ (ירמ' נא כג) אמנם כשהכר גדול הרבה,
ומתפשט לארצו ולרחבו ביותר אז נקרא „ככר“ (אויפט) כי
כפילת הכף של ככר להוראת ההפלגה והרגושי בדרך כל הכפולים,
שהכפלת מורה על רבוי הדבר והפלגתו כגון ככר,
חרחר, גלגל, ששע, ודומיהם, ולפעמים נכפלו העי"ן והלמ"ד כמו פתלתל, סחרחר, ירקרק, אדמדם, ולפעמים
לא נכפלה רק הלמ"ד בלבד כגון סככ, כזף, כלל, ולפעמים נכפלה רק הפ"א לבד, כגון ככל מן כל, והיינו בלבול רב,
בבת עינו, בת עין, כך שם ככר להוראת גדול הכר וקבוצ כרים הרבה, כמו ככר הירדן, שהיה כל שטח האורך
שהירדן מושך כלו כר נרחב (רש"ס) וכו' ת"א ויו"ע „מישור ירדן“ וכן פ' הרמב"ן ככר הירדן, לשון מישור ממש הוא
זכו: [ז] וכן פ' רש"י ז"ל „גסע מאלל אברהם ממזרח והלך לו למערבו של אברהם נמלא נוסע ממזרח למערב“, ומאוד
יפלא שהוא כנגד המליחות, כי ידענו שככר הירדן מזרחי לבית אל ולעי והם ה' בין בית אל ובין העי, וכבר ת

בראשית יג לך

אונקלוס

מלות אחיהו : יב אברם
 יתב בארעא דכנען ולוט
 יתב בקירוי מישרא ופרם
 עד סדום : יג ואנשי
 דסדום בישינ בממונהון
 וחיבין בגויתיהון קדם
 לחדא : יד ויני אמר
 לאברם בתר דאתפרש
 לוט מעמה זקוף פני
 עינה וחזי מן אתרא
 דאת תמן לצפונא
 ולדרומא ולמדיתא
 ולמערבא : טו ארי ית
 כל ארעא די את תמי
 לך אתננה ולבניה עד

רש"י

באברם ולא באלהיו : (יב) ויאהל . נטע
 אהלים לרועיו ולמקנהו עד סדום :
 (יג) ואנשי סדום רעים . ואטפ"כ לא נמנע
 לוט מלשכון עמהם ורבותינו (י) למדו
 מכאן (יג) שם רשעים ירקב : רעים . בגופם :
 וחטאים . בממונם (יד) : לה' מאד . יודעים רבונם
 ומתכוונים למרוד בו (טו) : (יד) אחרי
 הפרד לוט . כל זמן שהרשע עמו היה הדבור פורש
 ממנו (טו) (ולעיל שהיה לוט
 יהל אור

לו מקום עד שכל הל סדום : (לט) והרלב"ג פי'
 רעים זה לזה , והטחים לשם ית' , וכן הוא בפס'
 "רעים אלו לאלו" : (מ) ושם בפסוק נ' יאמר , ותנבנה
 ותעשה תועבה לפני הנה ביאר שהיו רעים לבריות
 והטחים לשמים ושניהם מפורשים בפ' יירא , בענין ממונם
 מה שהיו רע בעיניהם קבלת האורחים , ובענין גופם
 מה שאמרו , הוויאם אלינו וגדעה אותם" (למעט יט ה) :
 (מא) פי' כי לא בא לידי מעשה עד שהחילה השם
 לבניו : (מב) ושם ג"כ בדבור , ועיין מה שפי' הה'
 ז"ל שם , ומה שחרגס יוב"ע : (מג) ואין זה אילן מורה
 שזכר למעלה , כי אותו היה מישור אחר , ושם בעל
 המקום מורה , וזה היה מישורים שנים , או יותר הי'

לח ואו"ת , בישינ בממונהון וחיבין בגויתיהון והיא דעת הכרייתא (סנהד' קט א) , ורש"י ז"ל נקט להיפך , רעים בגופם
 וחטאים . בממונם" כדעת ר' יהודה (שם) וכחכ הנהיגה נגר ואפשר שגם לדעת
 הכרייתא , גם לדעת רב יהודה מלות רעים וחטאים מוסבות שתיכן רק על העבירות שכן אדם לחבירו , ותיבת , לד'
 מאוד" הן על העבירות שכן אדם למקום , וכרד"א כתב , בעבור שגם אנשי כנען היו בתועבות רעים וחטאים לכן
 הוסיף הכתוב באנשי סדום מאוד , כי הם היו רעים מאנשי כנען מאד . ועיין בבבאור רש"י שכתב שכל מלת , וחטאים"
 באהמה שלא כמשפט עיי"ש מה שיפרש , ושד"ל כתב , נראה דעת בעל הטעמים כי לד' ענינו מאד (כמו פיר גדולה לאלהים)
 כי אנשי סדום לא ידעו את ד', ואין יחי' חוטאים לד' , ובויכות הקבלה (80 ד) הוסיף שד"ל פה בדברי הח' ז"ל
 שתי מלות , וחטאים לד' וטען עליו שלא פירש על דרך הטעמים , והח' ר"י כדרך כס' (אשתדלות פ' לא) תפסו
 כי אין כפי' הח' ז"ל שהיה מלות ויפה תפסו עיי"ש : [ט] ועיין רמב"ן מה שפי' בזה , ובעל מעשה ד' טען
 עליו

בוקרי רש"י : יב) יומא לה ב . יג) משלי י ז . יד) סנהד' קט א . אגדת ברא' כה , יחזקאי סנהד' פ"י ה"ג , תוספתא סנהד'
 פ"ג ג"ר פמ"א : תנחומא א וירא' אות ז . אדר"ג פ' לו , ובכולם בשינוי הלשון (טו) וכן הוא במדרש
 אגדה . טו) תנחומא א וילא אות י תנחומא ב וילא אות כ"א , ועיין בהערות שם , פסיקתא דבתי פ' ג .

יב אברם ישב בארץ כנען ולוט
 ישב בערי הכפר ויאהל עד סדום :
 יג ואנשי סדום רעים וחטאים ליהוה
 מאד : יד ויהוה אמר אל אברם
 אחרי הפרד לוט מעמו שא נא
 עיניך וראה מן המקום אשר
 אתה שם צפנה ונגבה וקדמה
 וימה : טו כי את כל הארץ אשר
 אתה ראה לך אתננה ולירעהך

אבן עזרא

יב רעים , לבני אדם (ט) וכן ויחזקאל פי' זה
 "ויד עני ואביון לא החזיקה" (יחז' טו טז) (ט) :
 טו לך אתננה , בדבור (מ) [ט] , וכן ונתן
 אותם על ראש השעיר (ויקרא טו בא) (פ) ופה
 פי' כי אלוני סמרא בחברון הוא (פ) :

קרני אור

של א"י , ואחד משמושי המ"ס הוא שתשמש במקום ב"ה
 כמ"ס הרד"ק , וכן פי' הכוה"ק , ושד"ל פי' , מקדש מלת אל
 בשמטת במק

אונקלוס

בראשית יג לך צא 181

עַד-עוֹלָם : שׁ וְשָׁמָּה אֶת-זֶרְעֶךָ
בְּעֶפְרַת הָאָרֶץ אֲשֶׁר | אִם-יֹכֵל אִישׁ
לְמִנּוֹת אֶת-עֶפְרַת הָאָרֶץ גַּם-זֶרְעֶךָ
יִמָּנֶה : " קוֹם הִתְהַלֵּךְ בָּאָרֶץ
לְאַרְכָּה וּלְרַחֲבָה כִּי לָךְ אֲתִנַּנָּה :
יְיָ וַיֵּאָהֵל אַבְרָם וַיָּבֹא וַיֵּשֶׁב בְּאַלְנֵי
מִמְרָא אֲשֶׁר בְּחֶבְרוֹן וַיִּבְן-עֵשָׂם
מִזְבֵּחַ לַיהוָה : פ רָבִיעִי יָד א וַיְהִי
בַּיּוֹם אֲמַרְפֶּל מֶלֶךְ-שֹׁנַעַר אֲרִיֹךְ
מֶלֶךְ אֶלְסַר כְּדָרְלַעֲמַר עִילָם
וְתִדְעַל מֶלֶךְ גּוֹיִם : ב עָשׂוּ מִלְחָמָה
אֶת-בָּרַע מֶלֶךְ סָדָם וְאֶת-בְּרִשָׁע
מֶלֶךְ עֲמֹרָה שְׂנָאָב | מֶלֶךְ אֲדָמָה
וְשִׁמְאֵבֶר מֶלֶךְ צָבִיִּים וּמֶלֶךְ-בִּלְע

עלם : שׁ ואשׁוּי ית בְּנִיד
סְנִיִּין פֶּעֶפְרָא דְאַרְעָא
כְּמָא דִּי לֹא אִפְשָׁר לְגַבְרָא
לְמַמְנֵי ית עֶפְרָא דְאַרְעָא
אִף בְּנִיד לֹא יִתְמַנֵּן :
י קוֹם הִלִּיךְ בָּאָרֶץ
לְאַרְכָּה וּלְרַחֲבָה אֲדִי לָךְ
אֲתִנַּנָּה : י וּפְרָס אַבְרָם
וְאֵתָא וַיֵּתֵב בְּמִישְׁרֵי
מִמְרָא דִּי בְּחֶבְרוֹן וַיִּבְנֵא
תַּמֵּן מִדְּבָחָא קָדָם י :
וְהָיָה בַּיּוֹמִי אֲמַרְפֶּל
מֶלֶךְ דְּבָבֵל אֲרִיֹךְ
מֶלֶךְ דְּאַלְסַר כְּדָרְלַעֲמַר
מֶלֶךְ דְּעִילָם וְתִדְעַל
מֶלֶךְ דְּעֶמְמִי : ב סָדָם
(כ) עֲבָדוּ קִרְבָּא עִם
בָּרַע מֶלֶךְ דְּסָדָם וְעִם
בְּרִשָׁע מֶלֶךְ דְּעֲמֹרָה
שְׂנָאָב מֶלֶךְ דְּאֲדָמָה
וְשִׁמְאֵבֶר מֶלֶךְ דְּצָבִיִּים
וּמֶלֶךְ דְּבִלְע הֵיא צִעַר :

רש"י

אָלָל וּכְתִיב וַיֵּרָא ה' אֶל אַבְרָם בְּאֹתָהּ
שָׁמָּה כִּשְׁרָה הִיא וְק"ל : (טז) אֲשֶׁר אִם
יֹכֵל אִישׁ כֶּסֶם שְׂאִי אִפְשָׁר לַעֲפֹר לְמִנּוֹת
כך זרעך לא ימנה יו : (יח) מִמְרָא. שם אֶדָם יח : (א) אֲמַרְפֶּל. הוּא נִמְרֹד שֶׁאִמַר
לְאַבְרָהָם פֹּל לְתוֹךְ כְּבָשָׁן הָאֵשׁ א : מֶלֶךְ גּוֹיִם . מְקוֹם יֵשׁ שְׁמוֹ גּוֹיִם . עַל שֶׁ
שֶׁנִּתְקַבְּלוּ שָׁמָּה מִלְחָמָה גּוֹיִם וּמִקּוֹמוֹת וְהַמְלִיכוּ אִישׁ עֲלֵיהֶם וְשָׁמוֹ תִּדְעַל ב : (ב) בָּרַע . רַע
לְשָׁמִים וְרַע לְבָרִיּוֹת : בְּרִשָׁע . שֶׁנִּתְעַלָּה בְּרִשָׁעוֹ ג : שְׂנָאָב . שׂוֹנֵא אֲבִיו שְׁבַשְׁמִים :
שִׁמְאֵבֶר . שֶׁם אֲבִיר לַעֲוֹף וּלְקַפּוֹץ וּלְמִרְוֹד בְּהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא ד : בִּלְע . שֶׁם הַעִיר :

יהל אור

קרני אור

לְאֶדָם אֶחָד הִנְקִירָא מִמְרָא אֲדִי אֲשָׁכּוּל וְאֲדִי עֲנִי וְהִי
בְּגִבּוֹל חֶבְרוֹן :
(א) מְקוֹם שְׁמוֹ גּוֹיִם ,

בראשית יד

אונקלוס

היא-צער: ג כל-אלה חברו אל-
 עמק השדים הוא ים המלח:
 שתיים עשרה שנה עבדו את-
 כדרלעמר ושלש-עשרה שנה
 מרדו: ויבארבע עשרה שנה בא
 כדרלעמר והמלכים אשר אתו
 ויבאו את-רפאים בעשתרת קרנים

רשי

אבן עזרא

(ג) עמק השדים. כך שמו על שם שהיו בו סדות הרבה (ה) ומדרש אגדה ים הרבה: הוא ים המלח. לאחר זמן נמשך הים לתוכו ונעשה ים המלח ומדרש אגדה אומר (ו) שנתבקעו הלורים סביבותיו ונמשכו יאורים לתוכו: (ד) שתיים עשרה שנה עבדו. חמשה מלכים הללו את כדרלעמר ויבארבע עשרה שנה למרדן (ז): בא כדרלעמר. לפי שהוא היה בעל המעשה נכנס בעובי הקורה: (ה) והמלכים וגו'. אלו שלשה

יהל אור

אחרות אשר לא הזכירן, להוציא מדעת המפרשים שהוא שם פרטי כמו "הרושת הגוים" (שופ' ד ב): (ה) והוא פעל עומד, ור"ל נתחברו: (ו) ושרשו שוד, והדגש גדלית השדים תמורת הנח, כמו "ופטורי ללוי" (מ"א ו יח) ששרשו ציץ, ובא הדגש בצדדיק שניה תמורת הנח: (ז) ופי' שם הח' ז"ל כמו "ושדת אותם" כסיד שיראו בו כל ארמותי (ורשי ז"ל ורבינו האי ורלב"ג כולם יפרשו שהוא כלי מכלי המאסר שאוסרין בו רגלי הנאסר) ואף שם כתוב בסמך וזה בשיין שמאלית הכל אחד, ויורה ע"ז הפי' הכתוב הבא אחר זה, "ועמק השדים בארות בארות חמר" שנוטלין משם אדמה לטיט של בנין: (ח) שפי' חתיכה והתיכות אטפיי שפת בפתה ופתים בחירק כן נאמר מן סד סדים, או שד סדים: (ט) ובכח שיבאר: (י) פ"ס הוא כי בפי' הזה ים שני, אל' אל' באפך, ואל' בחמתך, וכוונתו על הפ' אל' בקפך תוכיחני, ובחמתך תיסרני (תה' לח ב) וכן פי' שם הח' ז"ל, אל' בקפך, אל' ישרת בעבור אחר ואל' בחמתך, וכמוהו "ודעת קדושים אדע" (משלי ל ג): (יא) ויהיה פי' הפ', אל' עמק השדים, הוא עמק ים המלך, והוא גבול א"י לצד מזרח קרוב לדרום כמו שכתוב בגבולים: (יב) ותחסר הבי"ת: (יג) שענינו בששת ימים וחסר בי"ת, וכן הנמצא בית ד" (מ"ב יב יא) שפי' בבית ד', והכוונה בשנת השלש עשרה, כי דרך שם המספר בלתיק, כשיראה לדבר מאחד מהמספר, יאמר המספר בעלמו, כמו זה ר"ל שנת שלש עשרה, וכן "שנת החמשים שנה" (ויקרא כה י, ויא) ר"ל השנה ההיא לבדה, עס שש חמשים הוא שם כולל לחמש פעם עשר, וכן תיזכ"ע ובתלמי שנין, וכן הוא דעת רשב"ג שאמר, בולחון י"ג שנה הי" (פי' דבין עבודה ובין מרד לא הי' כ"א י"ג: י"ג: י"ג) (ב"ר פ' מב ו): (יד) ודעתו כי וי"ו ושלש עשרה הוא וי"ו החסור ולא במקום בי"ת וכן כתוב (סדיע פ"א) מן הפלגה ועד שיאל אברהם אבינו מהרן כ"ו שנים הן (ג"י הגר"א כ"ו שנים) י"ב שנה עבדו את כדרלעמר, וי"ג שנה מרדו, ויבארבע עשרה שנה בא כדרלעמר, אותה השנה שיאל בא אבינו אברהם מהרן, היא

אחרים מהשנערים וחביריהם: ג כל אלה חברו. מהבנין הקל (ה): השדים. כמו "ושדת אותם בשיד" (דבר' כז ב וד') (ו) [א] "ותשם בסד רגלי" (איוב יג כז) (ז) כמו פת פתים (ח): עמק. מושך עצמו ואחר עמו (ט) כמו "אל באפך תוכיחני" (תה' ו ב) (י) וכן הוא עמק ים המלח (יא): ד' ומעם ושלש עשרה. בשלש עשרה (יב) כמו "כי ששת ימים עשה ד'" (שמות כ יא) (יג), ובעל סדר סדר עולם חברים (יד) ודעתו רחבה מדעתנו: ה, רפאים. שכל הרואה אותם ימות לבו ויחשב מהרפאים שהם

קרני אור

[א] ואור, למישר תקליא, וכן פי' רש"י ז"ל, כך שמו למישר תקליא על שם שהיו בו סדות הרבה, והוא מדרג' (ב"ר פ' מב), שהוא עשוי שדים שדים תלמי, ויהיה שרשו "שדד" והדגש לחסרון הכפל, וכן כתב הרד"ק כי סנין הוה נמצא בשני שרשים, שדה, ושדד, השם ממנו יבוא משרש, שדה, והפעל ממנו יבוא משרש, שדד, יפתח

יבוקורי רש"י: (ה) פיין ב"ר שם. וכן ת"א וכן הוא במדרש אגדה. (ו) ב"ר שם. (ז) כדעת ר' יוסי ב"ר פמינ' ו, וכן הוא סד"ע פ"א, וכדעת רב שכת' יא רע"א וכן ת"א.

אונקלוס

בראשית יד לך

צב 183

וְאֶת־הַזּוֹזִים בָּהֶם וְאֵת הָאִי־מִים
בְּשׁוּה קְרִיתִים : וְאֶת־הַחֲרִי
בְּהֶרְרָם שְׁעִיר עַד אֵיל פֶּאֶרְן אֲשֶׁר
עַל־הַמִּדְבָּר : וַיֵּשְׁבוּ וַיָּבֹאוּ אֶל־
עֵין מִשְׁפַּט הוּא קִדְשׁ וַיָּכּוּ אֶת־כָּל־
שָׂדֶה הָעֵמֶלְקִי וְגַם אֶת־הָאֲמֹרִי
הַיֹּשֵׁב בְּחֶצְצֵן תְּמָר : וַיֵּצֵא מֶלֶךְ־
סָדָם וּמֶלֶךְ עַמֹּרָה וּמֶלֶךְ אֲדָמָה
וּמֶלֶךְ צָבִיִּים וּמֶלֶךְ בִּלְע הוּא־
צָעַר וַיַּעֲרְכוּ אֹתָם מִלְחָמָה בְּעַמְּקִי

תְּקִיפִיא דְּבְּהֶמְתָּא וְיֵת
אִימְתָּנִי דְּבְּשׁוּה קְרִיתִים :
וְיֵת חֲרָאִי דִּי בְּמִדְּהוֹן
דְּשְׁעִיר עַד מִישַׁר פֶּאֶרְן
דְּסִמִּיד עַל מִדְּבָרָא :
וַיִּתְּבוּ וַיָּבֹאוּ לְמִישַׁר פְּלוֹג
דִּינָא הִיא רָקָם וּמַחוּ יֵת
כָּל חֶקֶל עַמְלָקָה וְאַף
יֵת אֲמֹרָה דִּי תִיב בְּעֵין
צָדִי : וַיִּנְפֹּק מֶלֶכָּא
דְּסָדָם וּמֶלֶכָּא דְּעַמֹּרָה
וּמֶלֶכָּא דְּאֲדָמָה וּמֶלֶכָּא
דְּצָבִיִּים וּמֶלֶכָּא דְּבִלְע
הִיא צָעַר וְסָדָרֵי עַמְהוֹן
קָרְבָּא בְּמִישַׁר חֶקְלִיא :

רש"י

מלכים : זוזים. הם ומזומים (ח) : (ו) בהררם.
זהר שלהם : איל פארן. כתרגומו מישר
ואומר אני שאין איל לשון מישור אלא

מלכים : זוזים. הם ומזומים (ח) : (ו) בהררם.
זהר שלהם : איל פארן. כתרגומו מישר
ואומר אני שאין איל לשון מישור אלא
מישור של פארן איל שמו ושל ממרא חלוגי שמו ושל ירדן ככר שמו ושל שטים אכל
שמו אכל השטים וכן בעל גד. בעל שמו וכולן מתורגמין מישר וכל אחד שמו עליו :
על המדבר. אכל המדבר כמו (ט) ועליו מטה מנשה : (ז) עין משפט הוא קדש.
ע"ש העתיד שעתידין משה ואהרן להשפט שם על עסקי אותו העון והם מי מריבה (י)
ואונקלוס תרגמו כפשוטו מקום שהיו בני המדינה מתקבלים שם לכל משפט : שדה
העמלקי. עדיין לא נולד עמלק ונקרא על שם העתיד (יא) : בחצצן תמר. הוא

קרני אור

וישדד אדמתו (ישעי' כח כד) : [ב] הרפאים הם שפדו
את כדלעמאר, והוא ארץ פוג מלך הכנען שהיא ארץ רפאים,
וכתוב, כי רק פוג מלך הכנען נשאר מיתר הרפאים (דבר' ג'
יא) והוא היה מולך בעשתרות ובאדרעי היא ארץ הכנען אשר
היתה לחצי שבט המנשה, והוא המקום בעלמו שזכר כאן
עשתרות קרנים, והמקום הזה היה בין שני הרים גדולים ולכן
נקרא קרנים, והוא מקום שאין החמה זורחת שם, ושם נאספו
למלחמה (ועיין סוכה ג' א') העושה סוכתו בעשתרות קרנים
פירש"י עשתרות קרנים שני הרים גדולים והשפלה ביניהם,
ומתוך גובה ההרים אין החמה זורחת שם כשפלה, ועיין
פרוך עשתרת : [ג] וכן ת"א אמתני, ויוכ"ע תרגם
אִימְתָּנִי, וכתב הרלב"ג הם שמות מורים "י" על גודל האנשים
ההם וחוקם כמו שת"א, וכנה פזר לנו זה לסודיעו
גבורת אלו האנשים והתלכים אשר נלח אברהם במתי מעט
[ד] והשיג עליו הרד"ק ואמר, ואלו היה מקור מן הדגש
פחות הכ"א, וכן הוא דעת רש"י ז"ל שפ"י. בהררם זהר שלהם,
כמלכס" ודומיהם, וכן כתב הרא"ש שאין לנו לגזור פועל משם העלם, ורוא"ה כתב כי בחומש כ"י ישן טען מלא נקוד בהררם,
הה"א בקמן ומתנו, והר"ש בח"פ, וזה היה ג"י הראב"ע בלי ספק, וכנה מעליו טענת הרד"ק :

יהל אור

הוא היתה שנת הרעב וירד למזרים, ועשה שם שלשה
הדשים, ועלה וצא וישב בחלוגי ממרא אשר בזהרון,
והיא השנה שכבש זה את המלכים, וכן הוא דעת ר'
יוסי (צ"ר פ' מצו' ו) כי שלש עשרה שנה נמשכו ימי
המרידה, וכן הוא דעת רב (שבת י' ב) וכן ר"א ונ

הַשָּׂדִים: אֵת כְּדָרְעֶמֶר מֶלֶךְ
עֵילָם וְתִדְעַל מֶלֶךְ גּוֹיִם וְאַמְרֶפֶל
מֶלֶךְ שִׁנְעָר וְאַרְיוֹךְ מֶלֶךְ אֶלְסַר
אַרְבַּעַת מְלָכִים אֶת־הַחֲמִשָּׁה:
וַעֲמָק־הַשָּׂדִים בְּאַרְתַּבְּרָת חֲמֹר
וַיָּנֹסוּ מֶלֶךְ־סָדָם וְעַמְרָה וַיִּפְּלוּ־
שָׁמָּה וְהַנְּשֹׂאִים הָרָה נָסוּ:
וַיִּקְחוּ אֶת־כָּל־שָׂדָם וְעַמְרָה

עם כְּדָרְעֶמֶר מֶלֶךְ
דְּעֵילָם וְתִדְעַל מֶלֶךְ
דְּעַמְמִין וְאַמְרֶפֶל מֶלֶךְ
דְּבָבֶל וְאַרְיוֹךְ מֶלֶךְ
דְּאַלְסַר אַרְבַּעַת מְלָכִין
לְקַבֵּיל חֲמִשָּׁא: וַיִּמְיֹשׁ
חֲקַלְיָא בִּירִין בִּירִין מִסְקוֹ
חִימְרָא נַעֲרָקוּ מֶלֶךְ
דְּסָדוּם וְעַמְרָה וַיִּפְּלוּ
תַּמָּן וְדַשְׁתָּארוּ לְטוֹרָא
עֲרָקוּ: וַיֵּשְׁבוּ יָת כָּל
קְנִינָא דְּסָדוּם וְעַמְרָה

אבן עזרא

רש"י

שְׂעִיר (יט): אֵת כְּדָרְעֶמֶר. כמו עם (י) (ח):
בְּאֲרוֹת. באר בכל הסקרא נובעת (יג) והיא
שְׂשׂוּנָה (כ): בעבור הַסְּטִיכָה (כ): וַיִּפְּלוּ שָׁמָּה.
בְּרָצוֹנָם לְהַמְלִיט (כ): וכן וַיִּפְּלוּ עַל פְּנֵיהֶם
(במד' טו ד) (כ): הָרָה נָסוּ. אל הָרָה נָסוּ (י) (ז)

עין גדי מוקרא מלא בדברי הימים יב).
בִּיהוֹשֻׁפֶּט: ארבעה מלכים וגו'. ואעפ"כ
נלחו המועטים להודיעך שגבורים היו
ואעפ"כ לא נמנעו אברהם מלרדוף אחריהם:
(י) בארות בארות חמר. בארות הרבה

היו שם שנוטלים משם אדמה לטיט של צנין. ומ"א (י) שהיה הטיט מוגבל זהם ונעשה
נס למלך סדום שילא משם לפי שהיו באומות מקלחן שלא היו מאמינים שניצול אברהם
מאור כשדים מכבשן האש וכיון שילא זה מן החמר האמינו אברהם למפרע: הרה נסו.
להר נסו. הרה כמו להר. כל תיבה שלריכה למ"ד בתחלתה הטיל לה"א בסופה (י) ויש
חילוק בין הרה להרה שה"א שבסוף התיבה עומדת במקום למ"ד שבראשה אבל (ס"א ז) ויש
אינה עומדת במקום למ"ד ונקודה (ס"א לנקוד) פתח תחתיה והרי הרה כמו להר או כמו

קרני אור

יהל אור

[ה] ור"ה כתב ר' און מלת "את" כאן לסימן הפעול, כי
אמר אחריו, ארבעה מלכים את החמשה, גם
אין טעמו כעטס "עם", אמנם הוא לסימן הפעול, כמו, ובא
סארי ואת הדוב" (ס"א י) לד', ואת מלכיו בריט" (נחמ'),
ס, לד' וכן מן המסורה: [ו] וכן פ' הרלכ"ג הרד"א
החוקי ור"ה, כי מר"גם נפלו להחבא שם למלך נפסם,
והוא לשון "על פני כל אחיו נפלו", (למטה כה יח) שהרי
הבארות המכריס לא שהי' מלאים טיט לח, אלא פ"ש שמואלין
מסן אדמה לעשות טיט: [ז] עיין יהל אור, וכן הוא
(יבמות יג ב), מאמר ר' נחמיה, ותנא דבי ר' ישמעאל,
וכאה שה"א בסגל כמו סלה, ועיין רש"י ז"ל שמחלק בין
ס"ה להרה, ודעתו כי "הרה פ"י להר אחד והוא הידוע
ומפורש בפרשה, אבל הרה פ"י להר אחד בלתי ידוע, ולכן
כתוב כאן כרס, כי כל "אחד גם לאיזה הר שיכיה באבר
מלא תחילס:

בדברים אל פרעה: (יט) וביאורו שהכוס בעלותם להר
ש"י שְׂעִיר לִפְדוֹקוֹ מִפִּי הַמַּפְרָשִׁים שִׁפְרָשׁוּ הָרָה שֶׁלָּהֶם
וקאי על החורי, והה' ז"ל יפרש בהררם שב אל בָּא
כדלעומר והמלכים אשר אח

אונקלוס

בראשית יד לך

צג 185

וְאֶת־כָּל־אַבְרָם וַיֵּלְכוּ: וַיִּקְחוּ־אֶת־
לוֹט וְאֶת־דָּרְכְּשׁוֹ בֶן־אֶחָי אֲבִרָם
וַיֵּלְכוּ וְהוּא יָשָׁב בְּסֻדֹּם: י וַיָּבֹא
הַפְּלִיט וַיֵּגֶד לְאַבְרָם הָעֶבְרִי וְהוּא
שָׁכֵן בְּאֵלֶיךָ מִמְּרָא הָאֵמֶרִי אֶחָי
אֲשַׁכֵּל וְאֶחָי עֶזְרָה וְהֵם בְּעַלְי בְּרִית־
אֲבִרָם: י וַיִּשְׁמַע אֲבִרָם כִּי נִשְׁבָּה
אֶחָיו וַיֵּרָק אֶת־חֲנִיכָיו וַיֵּלֶךְ בֵּיתוֹ

וַיֵּת כָּל מִיכְלָחוֹן וַאֲזָל: י
וַיִּשְׁבּוּ יֵת לוֹט וַיֵּת קִנְיָנָה
בְּרִית אֶחָיו דָּרְכְּשׁוֹ וַאֲזָל
וְהוּא יָתֵב בְּסֻדֹּם: י
וַאֲתָא מִשְׁיֻבָּא וְחָי
לְאַבְרָם עֲבָרָא וְהוּא
שָׂרִי בְּמִשְׁרֵי מִמְּרָא
אֲמֹרְרָא אֶחָיו דָּרְכְּשׁוֹ
וְאֶחָיו דְּעֶזְרָה וְאֵנֹן
אֲנָשִׁי קִנְיָנָה דְּאַבְרָם:
י וַיִּשְׁמַע אֲבִרָם אֶרֶי
אֲשַׁכֵּל אֶחָיו וְחָי יֵת
עֲלִמֹהִי יֵלֶךְ בֵּיתָה

רש"י

אל הר ואינו מפרש לחיזה הר אלא שכל
א' גם כאשר מלא הר תחלה. וכשהוא
נותן ה"א בראשה לכתוב (טו) ההרה או
המדברה פתרונו כמו אל ההר או כמו
להר ומשמע לחותו הר הידוע ומפורש
בפרשה: (יב) והוא יושב בסדום. מי גרם
לו זאת ישיבתו בסדום (טז): (יג) ויבא
הפליט. לפי פשוטו זה עוג שפלט מן
המלחמה והוא שכתוב (יז) כי רק עוג גשאר מיתר הרפאים וזהו נשאר שלא הרגוהו
אמרפל וחזיריו כשהכו הרפאים בעשתרות קרנים (יח). ומדרש צ"ר (יט) זה עוג שפלט
מדור המבול וזהו מיתר הרפאים שנאמר (*) הנפילים היו בארץ וגו' ומתכוין שיהרג אברהם
וישא את שרה (כ) העברי. שבה מעבר הנהר (כא): בעלי ברית אברהם. שכרתו עמו ברית
(כב) ד"א שהשיאו לו עלה על המילה כמו שפורש במקום אחר (כג): (יד) וירק.

יהל אור

(כו) שהיל"ל ההרה נסו: (כח) כי כבר נאמר, ויאהל
עד סדום (למעלה יג יב) אבל לפי שבהר לו את כל ככר
הירדן לרעות מקנהו, פעם כה ופעם כה, כאיש אהל
ומקנה, שהוא לפעמים רועה במקום זה, ופעמים במקום
אחר, וכשאירע המלחמה הזאת, כבר היה תושב בסדום,
כי בהר לו העיר הזאת למושב לו, לכן אמר הכתוב
כי אז ישב בסדום (רש"י) או פ"י כי אהלים הרבה היה
לו עד סדום וכיום ההוא היה באהל הסמוך לסדום:
מעבדי לוט: (ל) והוא שתיז לנס וגמלט מלרה, ודבר הכתוב בהוה, כי לא ימלט שלא ינצל אחד
מן המערכה וע"ז נופל ה"א הידיעה: (לא) והוא בג' (כדה סא א) ויבא הפליט זה עוג שפלט מדור
המבול, (ועיין תוס' שם ד"ה עוג) ובהרש"א שם, וכן הוא בצ"ר פ' מב ה, במ"ר פ' יט, דצ"ר פ' א,
תנחומא סוף פ' חקת, וכן תיוב"ע: (לב) ענין הליצה למלחמה והוא יוצא לשלישי, ופ"י שנתן להם כלי מלחמה:
(לג) שפ"י ג"כ הליצה למלחמה, והוא יוצא לשני: (לד) הושאל על הוצאות דבר ממה שהוא כתוב, ומה
שהיה הדבר כתוב נשאר ריק: (לה) והוא לשון הרקת הכלי: (לו) כי גם להגות יש תער אשר יתכן לומר ג"כ
פליט

אבן עזרא

והוא מלה זרה (י): יב והוא יושב. והוא היה
ביום ההוא יושב בסדום (כא), ופ"י הפליט שבהר
וגמלט מבני סדום (טז) וכן, בא אלי הפליט
מירושלים (יחזי לג כא) (ט) ויש דרך דרש (כז) (ח):
יד וירק. שנתן להם כלי מלחמה (כ) כשעם
„והרק חנית“ (תהי לה ג) (ט) וי"א להוציא
החרב מתערה (כ) כשעם אל הארץ יריקו (קהלת
יא ג) מריקים שקיהם (למטה מב לה) (ט) גם
יש לחנית בן (ט): חניכיו. שחנכם פעמים רבות

קרני אור

(ח) ובסדר"א (פ' כז) בא מיכאל וה

שִׁמְנָה עֶשֶׂר וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת וַיִּרְדֹּף
 עַד־דֵּן : טו וַיַּחֲלֶק עֲלֵיהֶם לַיְלָה
 הוּא וַעֲבָדָיו וַיָּבֶם וַיִּרְדֹּפֶם עַד־
 חֹבֶה אֲשֶׁר מִשְׁמָאל לְדַמְשֶׁק :
 טז וַיָּשֶׁב אֶת כָּל־הָרֶכֶשׁ וְגַם אֶת־
 לוֹט אָחִיו וּרְכֻשׁוֹ הַיָּשִׁיב וְגַם אֶת־
 הַנָּשִׁים וְאֶת־הָעָם : יז וַיֵּצֵא מֶלֶךְ־
 סֹדֶם לְקִרְאָתוֹ אַחֲרֵי שׁוּבוֹ מִהַכּוֹת
 אֶת־כְּדָרְלָעֶמֶר וְאֶת־הַמְּלָכִים

תִּשְׁתֵּי מֵאוֹת וּתְמַנִּי עֶסֶר
 וַיִּרְדֹּף עַד דֵּן : טו וַאֲתַפְּלֹג
 עַל־יְהוֹן לַיְלָה הוּא
 וַעֲבָדָיו וַיִּמְחוּנֵן וַיִּרְדֹּפֵנּוּ
 עַד חֹבֶה דִּי מִצְפּוֹנָא
 לְדַמְשֶׁק : טז וַאֲתִיב יֵת
 כָּל קִנְיָנָא וְאַף יֵת לוֹט
 בֶּר אָחִיו וְקִנְיָנָה אֲתִיב
 וְאַף יֵת נִשְׂיָא וְיֵת עַמָּא :
 יז וַיִּפֶּק מִלְכָּא דְסֹדוֹם
 לְקִדְמוּתָהּ בְּתֵר דְּתִב
 מִלְמַחֲתֵי יֵת כְּדָרְלָעֶמֶר
 וְיֵת מִלְכָּא דִּי עַמָּה

רש"י

אבן עזרא

במלחמה (ט) וכן ואם לא נזכר (י) וחשבון אותיות
 אליעזר (ט) דרך דרש (ט) כי אין הכתוב מדבר
 וכן (כה) והרק חנית וסגור : חגיביו . חגיבו כתיב (ס"א קרי) (יז) זה אליעזר שחנכו למלות
 והוא לשון התחלת כניסת האדם או כלי לאומנות שהוא עתיד לעמוד בה . וכן חנוך
 לגער חנוכה המזבח חנוכה הבית ובלע"ז קורין לו אינלייני"ר : שמנה עשר וגו' . רבותינו
 אמרו : אליעזר לבדו היה והוא מנין גימטריא של שמו (יז) : עד דן . שם תשש כמו שראה
 שעתידין בניו להעמיד שם עגל (יח) : (טו) ויחלק עליהם . לפי פשוטו סרס המקרא
 ויחלק הוא ועבדיו עליהם לילה כדרך הרודפים שמתפלגים אחר הנרדפים כשזורחים זה
 לכאן וזה לכאן : לילה . כלומר אחר שחשכה לא נמנע מלרדפם . ומ"א שנחלק
 הלילה ובחלות הרחשון נעשה לו גם וחליו השני נשמר וזא לו לחלות לילה של מצרים
 (כט) : עד חובה . אין מקום ששמו חובה ודן קורא חובה ע"ש עבודת כוכבים שעתידה

יהל אור

קרני אור

סוף יצא לשלישי , והוא משל בדרך השיר , יבקש מאלהיו
 שיתליץ מלאכיו עבורו להלחם עם שונאיו , כמו שסמך ,
 ומלאך ד' דוחה , ומלאך ד' רודפם : [ו] עיין רש"י ז"ל ,
 ורד"ק פי' , הנערים שתקו אותם ולימד אותם" ומה בתלמוד
 , ולא קראתי שם לחבירי בתיכתי" (מגילה כח א) פי' שם
 שפי' מורגל בו להקרא בילדותו בשם לווי להקטין הענין
 ולכשיגדל ישוב לו לגנאי , וכניטין (דף פז ב) , כתב חגיגתו
 ותיכתי כשר" פי' שם לווי ולא הזכיר שמו ממנו :
 (לח) לא נזכר בשום מקום בתורה מזה : (לט) מנין גימטריא של "אליעזר" עולה שי"ה : (מ) בן דרשו רז"ל
 (נדרים לב א , ב"ר פמ"ג ב , שם פמ"ד ט , במד"ר פ' כז , שו"ט מזמור קי , ברייתא דל"ב מדות מדה
 כט , תנחומא לך סי' יג , פדר"א פ' כז) :

וכן

מקורי רש"י : (בג) ויקרא לו לג . (כד) שמות טו ט , (כה) חה' לה ג . (כו) עיין מנחת שי שכתב כי ראה כמה כ"י ומדרשי
 חז"ל ולא נמצאת זאת המלה . ועיין בפס"ז שכתוב שם כמו ברש"י פס' , חגיבו כתיב" ושי"ש בהערה
 לה מה שכתב הח' רש"י וקיים כמו שכתוב בפ' רש"י פה , ובפס"ז . (כז) תנחומא א לך אות יג , תנחומא ב לך אות טו
 ב"ר פמ"ג ב מד ט במד"ר יח כא , נדרים לב א ל"ב מדות מדה כט פסיק' דר"כ פסיקא דהעומר דף ע , ב ושי"ש הערה
 לה שו"ט מזמור קי . (כח) תנחומא א לך אות יג , תנחומא ב לך אות יז עי"ש הערה קכו , כהנ"ל לו א . (כט) תנחומא א לך
 אות ט וכן בא אות ז תנחומא ב לך אות יא , ועיין הערה קלג שם , ב"ר פמ"ג ג , פסיק' דר"כ פי' ויסי בחגי הלילה . ד

